

GİRİŞ

Teftiş her kurum için gerekli ve vazgeçilmez bir alt sistemdir. Teftiş kurumun çıktılarını ve amaca ulaşma oranını değerlendirir ve gerekli önlemleri alır. Teftiş de kurumdaki her birim gibi, amaca ulaşmak için çalışır.

Eğitimde de teftişin önemli bir yeri vardır. Eğitim sisteminin ve okul yönetimlerinin amaçların ne derece gerçekleştirebildiklerini anlayabilmek ve daha üst düzeyde gerçekleştirebilmek için denetime ihtiyaç duyulmaktadır. Teftiş yapılamadığında, örgütteki işler karmaşaya dönüşür. Ne görevliler ne de yöneticiler amaca ne oranda yaklaştıklarını bilemezler.

Teftiş bu derece önemli bulunmasına karşın günümüz teftiş alt sistemi ile ilgili bazı problemler vardır. Yapılan araştırmalar hem öğretmenlerin hem de teftiş gerçekleştiren müfettişlerin mevcut teftiş sistemi ile ilgili problemleri olduğunu ortaya koymuştur. Sosyal bilgiler öğretmenleri de ilköğretim okullarında teftiş gören öğretmen gruplarından birisidir. Teftişle ilgili diğer öğretmenlerle ortak düşünceleri olabileceği gibi, branşlarından kaynaklanan farklı düşünceleri de bulunabilir. Ancak ülkemizde bu konuyla ilgili yeterli çalışma bulunmamaktadır.

Bu araştırma bu alandaki boşluğu doldurmaya katkıda bulunmak için yapılmıştır. Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin teftişlerine ilişkin görüşleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler teftişin boyutları göz önüne alınarak; kurum ve eğitim ortamının teftiş, rehberlik ve mesleki yardım, teftiş sürecinde öğretmene yaklaşım, sosyal bilgiler dersine yönelik alan teftiş olmak üzere sınıflandırılmıştır.

Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerlendirmelerinin cinsiyet, kıdem, mezun olunan branş, görev yapılan yerleşim birimi faktörlerine göre anlamlı bir farklılığa neden olup olmadığı araştırılmıştır.

Araştırmada örneklem olarak Afyon ilinde sosyal bilgiler öğretmeni olarak görev yapmakta bulunan 105 sosyal bilgiler öğretmeni alınmıştır. Örneklem olarak alınan öğretmenlere ilköğretim müfettişlerinin teftişlerine ilişkin soruları içeren anketler sunulmuştur. Anket sonuçları değerlendirilmiş ve daha önce yapılan araştırmalarla karşılaştırılmıştır.

BÖLÜM I

EĞİTİM VE TEFTİŞ

I. PROBLEM DURUMU

Eğitim genel tanımı itibariyle bireyin davranışlarında istendik değişiklikler meydana getirme sürecidir. Eğitimin yalnız kalkınmakta olan ülkeler için değil, kalkınmış ülkeler için de geleceğin toplumunu biçimlendirmede en önemli araç olduğu söylenebilir. Ülkelerin kalkınma düzeyleri söz konusu olduğunda önde gelen ölçütlerden biriside eğitimidir (Başaran, 1983: 144; Kaptan, 1984 : 5, 6).

Başar'a (2000 :4) göre "Kalkınma toplumun değişme bilincine ulaşmasına bağlıdır. Bunun ilk koşulu da eğitimidir. Kalkınmayı etkileyen insan girdisi diğer girdileri kullanan, yönlendiren, etkinliklerin yönünü ve derecesini belirleyen, karar veren değişken olduğundan önemi diğer girdilerden çok daha fazladır"

Teftiş ise eğitimin vazgeçilemez bir alt sistemidir. Teftiş, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. İlk çağlardan başlayarak, insanın tüm uğraşlarında bir denetim olgusu gözlenmiştir. İnsanın kendi ve toplumun diğer fertlerinin davranışlarının denetimi, daha sonra işlerin, işlemlerin ve kurumların denetimine, en son aşamada da yönetilenlerin denetimine dek uzanan sürekli bir denetim yaşatılmıştır. Ancak denetimin yönetimi, alanı, etkinliği, şiddeti değişiklik göstermiştir (Yüzgün, 1984: 19).

II. TEFTİŞ

Teftiş her sistem için gereklidir. Teftişin farklı tanımları yapılabilir. Bu tanımlar kurumların özelliklerine göre değişiklik gösterebilir. Bir örnek vermek gerekirse;

"Teftiş; bağlı bulunduğu kuruluşun amacına en verimli şekilde, zamanında ve mevcut hukuk düzenine uygun olarak ulaşıp ulaşmadığını, amaca yönelmede kullanılan metotların, yapılan işlem ve eylemlerin uygunluğu, bunların verimi, etkinliği ve hizmet kalitesini sağlayıp sağlamadığını araştırmak ve kontrol etmek, ulaşılmaması öngörölmüş hedeflerden ve mevzuattan sapmalar varsa, bunları ve meydana geliş nedenlerini ortaya çıkarmak, bu sapmaların düzeltilmesi için uygulayıcıya ve

kuruluşun başındaki yöneticiye ışık tutacak şekilde, mümkün hal çareler arasından en iyi ve tutarlısını seçerek tavsiyelerde bulunmak, bunlarla ve eğitim, haberleşme, merkezle taşra arasında köprü kurma, merkezin hizmetin yürüyüşü ile her türlü planlama ve düzenleme çalışmalarına katılma gibi görevlerle, hizmetlerin örgütün amacına en uygun tarzda yürütülmesine yardımcı olmaktır” (Amme İdaresi Bülteni, 1966: 8)

Taymaz’a (2002: 3) göre kamu hukukunda teftiş, “bilumum devlet dairelerindeki görevlilerin kanun ve nizamname hükümlerine göre, vazifelerini hakkıyla ifa edip etmediklerini, aykırı hareket ederek memuriyet vazifelerini yerine getirmede ihmal ve dikkatsizlik gösterip göstermediklerini, suiistimal yapıp yapmadıklarını tespit ederek, haklarında gereken yasal işlemlerin yürütülmesi için devlet dairelerinin teşkilat kanunlarına göre tayin edilmiş müfettişler, murakıplar veya bu işle görevlendirilmiş memurlar vasıtası ile yapılan murakabedir”

Türkyılmaz’a (1996: 4) göre ise teftiş “kamu sektörü veya tüzel kişiliği bulunan kurumlarda yapılmakta olan işlerin mevcut mevzuata (kanun, tüzük, yönetmelik, genelge ve emirlere) uygun olup olmadığının yetkili kimseler tarafından denetlenmesi ve gözetilmesi sürecidir”

Aydın’a (1986: 7) göre teftiş “istenilen ve gereksinim duyulan yer ve zamanda sağlanan eğitimin her düzeyinde uygulanabilen bir mesleksi rehberlik ve yardımdır. Denetim, eğitim programlarının birçok yönünü etkileyen eş güdümlenmiş bir teknik ve sosyal süreçtir. Eğitim kaynaklarının kolektif olarak etkili bir biçimde kullanılması, öğretimin kalitesine etki eden durum ve etkenlerin eleştirici bir yaklaşımla analiz edilmesi, değerlendirilmesi ve geliştirilmesini kapsar”

A) TEFTİŞ İLKELERİ

Denetimin amaçlarına ulaşması için uyulması gereken ilkeleri vardır (Marks vd., 1971: 3, 4; Williams, 1972:24-25; MEB, 1980: 35; Taymaz, 1982: 24).

Başar’a göre (1990 : 10) Bu ilkelerin başında amaçlılık gelir. Her etkinlik gibi denetimde amaçlı olmak zorundadır. Amacı olmayan etkinlik boş yere yapılmış demektir. Teftiş için amaçlar önceden saptanmalı ve bu amaçlara göre teftiş planı hazırlanmalıdır. Teftiş kararı veya görevi verildiğinde akla gelebilecek tüm soruların cevaplandırılması ve teftişin eksiksiz yapılması için amaçların kesin ve ayrıntılı olarak saptanması, bunlara ulaşmak üzere planın yapılması gerekir. Amacı önceden

saptanmamış teftişin başarı derecesi hakkında karar verme olanağı yoktur (Gwynn, 1969: 8).

1. Planlılık:

Planlılık her eylem gibi denetimin de ilkesidir. Denetim uzun ve kısa dönemli planlara bağlanmalı, amaçlara yönelik olan bu planlarda denetimden etkileneceklerin görüşleri de yer almalıdır. Denetim planı planlamanın genel ilkeleri doğrultusunda yapılmalıdır. Dikey 'e (1953: 72) göre “ en iyi teftiş planlı olarak yapılan teftiştir. Teftiş planı sorunları çözüm yollarını, kimlerle nasıl çalışılacağını, izlenecek politikayı, uygulanacak yöntemleri içerir”

2. Süreklilik:

Denetimin başka bir ilkesi de sürekliliktir. Denetimde süreklilik yoksa, bazı düzeltme ve değişiklikler için geç kalınmış olacaktır. Amacına ulaşabilmesi için denetimin doğasında bulunması gerekli olan sürekliliği, bilim ve teknolojik gelişmelerde zorunlu kılar. Denetimin etkili olabilmesinin koşullarından birisi de sürekliliktir (Taymaz, 1982: 28).

3. Nesnellik:

Nesnel olmayan bir denetimin işlevlerini yerine getirebilmesi çok güçtür. Denetim sürecinde bilimsel bulgulardan yararlanmak, nesnel ölçütler kullanmak, olay ve kişiler hakkında tarafsız olabilmek, yargıları sayısallaştırmak, duygusal davranmamak gerekir. Denetim etkinliklerinde toplanan ve değerlendirilerek karar dayanağı olarak kullanılan verilerin geçerli ve güvenilir olmasının koşullarından birisi de nesnelliktir (Başar, 2000: 11). Teftiş sonucunda kişi ve olayların değerlendirmesi çok dikkatli ve objektif olarak yapılmalıdır (Taymaz, 2002: 36).

4. Bütünlük:

Bütünlük ilkesi düşünce ve eylemlerde sistem görüşünün gözetilmesini gerektirir. Karar öncesi sistem öğelerin hepsi ve sistem çevresi bir bütünlük içinde görülüp değerlendirilmelidir. Kapsamlı düşünme, olguları her yönüyle görüp değerlendirebilme, onları etkileyen tüm değişkenleri ve bu değişkenlerin ilişkilerini hesaba katabilme bütünlük ilkesine ilişkindir (Başar, 1993 :11).

5. Durumsallık:

Durumsallık denetimin ilkelerinden biridir. Durumsal farklılıklar edimin nicel ve nitel düzeyini etkileyerek aynı bireylerin farklı yer ve durumlarda farklı görünmelerine yol açabilir. Bu görülme değerlendirmeye aynen yansırsa değerlendirme sonuçları, yol gösterecek yerde yanıltıcı olurlar. Farklı koşullarda çalışan insanlardan aynı sonuçları beklemek yanlıştır. Taymaz'a (2002: 34) göre teftiş esnasında kişi ve kurumun olanakları göz önünde bulundurulmalıdır. Kamu kuruluşlarının aynı alan ve kademelerdeki alt sistemlerinin amaç ve görevleri ile kendilerine sağlanan maddesel olanaklar genellikle sosyo - ekonomik durumu veya iklimi gibi doğal faktörler farklı olabilir. Ayrıca kişilerin yetenekleri, kişilikleri ve kurumun çalışmasını etkileyen tüm değişkenler dikkate alınır, teftiştten beklenen yarar sağlanabilir.

6.Açıklık:

Denetimin ilkelerinden biriside açıklıktır. Bu amaçlarda ve süreçlerde görevlilerden neler beklendiğine ilişkin olduğu kadar; denetçi, eylemlerin yöntem, süreç ve sonuçlarındaki açıklığa da ilişkindir. Denetçinin açık davranışı gerçekleri ortaya koyarak nesnelliği sağlayabileceği gibi eylemlere katılmayı da sağlar ve denetçiye olan güveni artırır. Görevlilerden neler beklendiğinin açıkça ortaya konması belirsizliğin sakıncalarını önler, planlamayı kolaylaştırır, eylemlerin beklentilere uygunluğunu artırır değerlendirmeyi sistemleştirir (Başar, 2000: 12).

7.Demokratiklik:

Demokratiklik ilkesi; bir denetim türü olarak anılan demokratik ve modern denetime adını vermiştir. İnsan ögesinin ağırlığını taşıdığı eğitim örgütlerinde denetim demokratik olmak zorundadır. Aksi halde otokratikliğin tüm sakıncalarını da taşır. Denetçi demokratik bir eğitim lideri olmalı yetkiden çok etkiyi özendirmeyi, ödülü, işbirliğini katılmayı kullanmalıdır (Başar, 1993 :12).

B) MÜFETTİŞİN ROLLERİ

Taymaz' a (2002: 47) göre teftiş sisteminde müfettişin yerini

1. Kendisine yasal olarak verilen görevler,
2. Görevleri yerine getirme süreçleri,
3. Oynadığı roller ve bu rolleri oynarken gösterdiği davranışlar belirler.

Taymaz'a (2002: 47) göre "eğitim sisteminde bakanlık ve ilköğretim müfettişlerinin görevleri yönetmeliklerde belirtildiği gibi aşağıdaki dört alanda toplanabilir ve bunlar teftişin görev boyutunu oluşturur"

1. İnceleme – araştırma
2. Kurum ve ders teftişi
3. Rehberlik –mesleki yardım ve yetiştirme
4. Soruşturma

Müfettiş bu görevleri yerine getirirken aşamalı olarak aşağıdaki etkinliklerde bulunur ve bu etkinlikler teftişin süreç boyutunu oluşturur.

1. Durum saptama
2. Önerilerde bulunma
3. Değerlendirme
4. Geliştirme

Müfettiş belirlenen görevleri yukarıdaki süreçlerle yerine getirirken rol boyutunu oluşturan ve her biri birer yeterlik alanı olabilen aşağıdaki rolleri oynaması beklenir.

1. Yöneticilik
2. Liderlik
3. Öğreticilik
4. Rehberlik
5. Araştırma uzmanlığı
6. Sorgu yargıçlığı

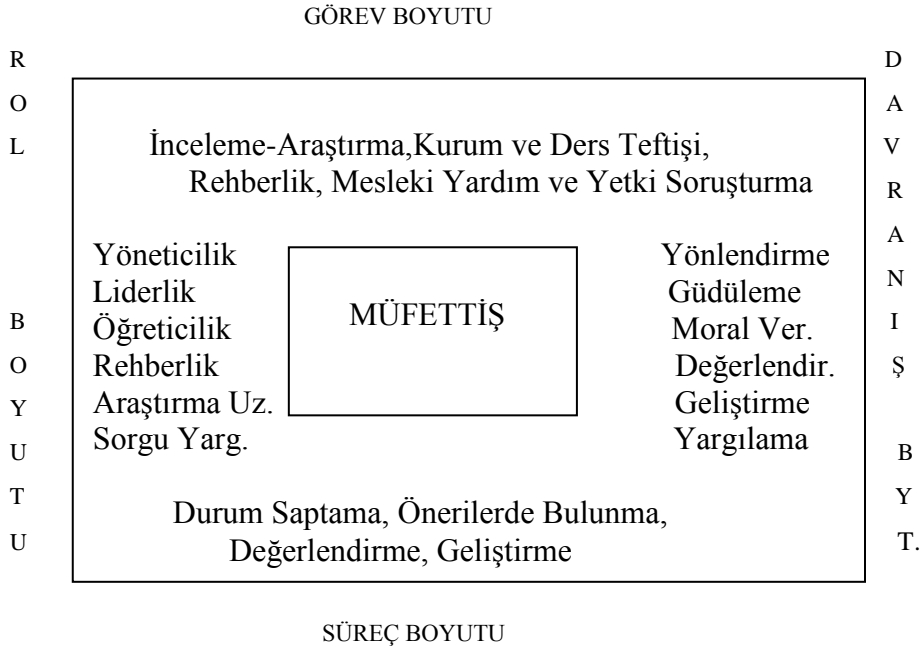
Müfettiş sisteminde bu rolleri oynarken denetlediği bireylere karşı aşağıdaki davranışları gösterir ve bunlar davranış boyutunu oluşturur.

1. Yönlendirme
2. Yol gösterme
3. Güdöleme
4. Moral verme

5. Değerlendirme

6. Yargılama (Taymaz, 2002)

Müfettişin bu rolleri aşağıdaki şekilde gösterilebilir (Başar, 2000: 47)

Başar'a (1993: 39) göre denetçi rolleri görev süreç ve davranış boyutlarının birleşimi düşünüldüğünde altı grupta toplanabilir. Liderlik, yöneticilik, rehberlik ve yardım, eğitici, araştırma, soruşturma (Taymaz, 1982: 3,4).

1. Liderlik:

Lider örgütün amaçları doğrultusunda yaşamasını gelişmesini sağlamada yaratıcı başlatıcı rol oynayan bireydir.

Bursalıoğlu'na (1982: 62-307) göre "toplumsal değerler yanında mesleklerin de kendilerine özgü değerleri vardır. Bu değerler yoksa meslekleşme de gerçekleşmemiş demektir. Eğitim denetçisi bir lider olarak bu değerlerin yerleşmesini ve korunmasını sağlamalı, gerektiğinde onları yorumlamalı ve değiştirebilmelidir"

Demokratik bir lider olması beklenen eğitim denetçisi kararlara katılımı sağlamalı; bunun içinde önce katılmayı sağlayıcı çift yönlü iletişim sistemi kurmalı ve kullanmalıdır. Öğretmen ve yöneticiler görüşlerini çekinmeden müfettişe aktarabilmeli denetçi bunlardan uygun olanlarını kendi görüşleriyle çakışmasa da benimseyebilme davranışı gösterebilmelidir. Denetçi bir karar seçeneğini ısrarla

savunuyorsa bunun nedenlerini ve kanıtlayıcılarını açıkça ortaya koymalıdır (Başar, 1993 :42).

Denetçinin ilk sorunu okulu öğretmen ve yöneticileri iyi tanımaya çalışmak olmalıdır. Bu tanınmanın geçerli ve güvenilir olması da yine denetçi davranışlarına bağlıdır. Öğretmen hakkında yalnızca yöneticiden aldığı bilgilerle yetinen deneticinin öğretmeni tanıyabilmesi mümkün olmaz.

Eğitim denetçisi üyelerin beklentilerini gerçekleştirmede kurumun çevrenin örgütün olanaklarını bilmeli, bunları kullanabilmelidir. Bu onun çevreyi de tanınmasını gerektirir. Çevresel olanaklardan okulun üyelerin yararlanması örgüt olanaklarının dışına taşınan bir liderlik etkililiği ister. Denetçi kendi yetkisinde olan ödül ve ceza sistemini de etkin biçimde işletmelidir. Yanlış işlem yapan üye cezalandırılacağını, fazla iş yapan üye ödüllendirileceğini bilmelidir. Ödül ve ceza kullanımında ağırlık derecesi fırsat düştükçe ödül, zorunlu kaldıkça ceza şeklinde kurulmalıdır. Beğendiğini belli eden bir hareket, bir bakış da ödüldür. Denetçi öğretmeni yöneticiyi denetlerken yalnızca aksayan yönleri belirtmekten kaçınmalı bu yönlerin azınlıkta kaldığını görebilmelidir.

Denetçi okul çalışanlarının birer insan olduklarını unutmamalı onları değer biçilecek bir eşya olarak görmemelidir.karşısındakine içtenlik güler yüz sevgi saygı göstermeyen bunları beklemeye de hakkı olamaz (Başar, 1993 :49).

2. Değerlendirme

Müfettiş teftiş sırasında hem kurumu hem de öğretmeni değerlendirir. Taymaz'a (2002: 143) göre kurumların amaçlarına yönelik çalışmalarında, madde ve insan kaynaklarından yararlanma, aralarında ahenkli bir işbirliğinin sağlanması şekli değerlendirilir.

Öğretmenin değerlendirilmesinde kullanılan yöntemlere örnek olarak; öğretmen özelliklerini ölçme testleri ve öğrencilere uygulanan başarı testleri uygulamak, öğretmenin sınıftaki edimini ölçmek verilebilir (Soar vd., 1984: 44).

“Öğretmen etkililiğini değerlendirme yöntemi olarak kullanılan ders denetimini savunanlar olduğu gibi, karşı çıkanlarda vardır. Eleştirilerin başında ders denetimiyle öğretmenin sürekli değil kısa sürelik en iyi ediminin gözlenebileceği, sınıfın doğal

ortamının bozulabileceği, öğretmenin noksan ve yanlışlarını gizleyebileceği, nesnel veri sağlanamayacağı gelmektedir”(Kaptan, 1977: 195)

Fakat öğretmenin sınıf ortamındaki durumunu saptamanın daha iyi bir yöntemi henüz bulunmuş değildir.

Ders denetimi sonunda öğretmenle birlikte genel bir değerlendirme yapılması, denetim formunun zaman değişkeninden etkilenmemek için hemen doldurulması zümre, sınıf, okul öğretmen kurullarında bu kurulları ilgilendiren sorun ve önerilerin görüşülmesi gerektiği genel kanılardır (Başar,1993 :66).

3. Rehberlik ve Yardım

“Eğitim sürecinin bir ögesi olan rehberlik, karara giden yoldaki danışım hizmetleri olarak tanımlanabilir” (Özsoy, 1977: 7)

Okul çalışanlarının çevreye, yeni atananların göreve uyumu, kendi kendilerini yetiştirmeleri, öğrencileri tanıma, araç gereç kullanma, ders işleme, değerlendirme gibi öğretimle ilgili konularda ve okul çevre ilişkileri, öğrenci rehberliği, sınıf öğretmenliği, eğitsel kol çalışmaları gibi eğitimle ilgili konularda yapılacak her türlü yol gösterme ve yardımcı olma hizmetleri denetçinin rehberlik ve yardım rolleri içindedir (Karagözoğlu, 1977: 28; Bursalıoğlu, 1982: 173).

“Müfettiş, rehberlik ve yardım sürecinde davranışlarına ayrı bir özen gösterme durumundadır. Teftiş edilenin ya da sorun yaşayan kişinin moral ihtiyacı vardır ve kişi becerikli olduğu konularda bile beceriksiz davranmaya, derse ve ders dışı çalışmalara karşı isteksiz olmaya, işe geç gelmeye, devamsızlık yapmaya başlar. Bazı insanlar yardım gereksinimlerini belli etmekten kaçınırlar. Müfettişin bunları bulabilmesi, ilgi ve duyarlılığı gerektirir. Birey, konuşma gizliliğinin sağlanacağı konusunda güven duymalıdır. Müfettiş, karşısındakine saygı göstermeli, öğrendiklerini kötüye kullanmamalı, onlardan, başka bir amaç için yararlanmalıdır. Rehberlik ve yardım görüşmelerinde rahat bir ortam yaratılmalı, sorgulama havası verilmemeli, görüşme aceleye getirilmemelidir. Müfettişin amacı danışanın gücünü artırmak onu özgür ve sorumlu yapmak olmalıdır. Nesnelliğin sağlanması için sorunların, kişisel görüşlerden ayrı tutulması da gerekir (Başar, 1993: 71, 72).

Sorunun kaynağı nerede olursa olsun, rehberlik ve yardım denetçinin görevidir. Eğitimle ilgili olmayan sorunlarda da denetçi bu görevini yerine getirmelidir. Çünkü bu sorunların eğitsel çabaları etkilemesi kaçınılmazdır. Eğitim

denetçisi sorunları çözümleyerek etkenlerini ve kaynaklarını ortaya koyabilmeli, gerektiğinde uzlaştırıcı yöntem ve olanak bulucu olabilmelidir.

4. Eğiticilik

Eğitim denetçisinin rehberlik ve yardım ile eğiticilik rollerinin ayrımı için eğiticilik rolleri, hizmet içi eğitim etkinlikleri olarak alınmıştır. Tanıma bakıldığında rehberlik ve yardım çalışmaları da eğitim kavramı içinde görülmesine karşın, burada eğitim etkinlikleri olarak bireysel rehberlik ve yardım çalışmaları dışında kalan daha çok gruba yönelik örgütlü çalışmalar konu edilecektir. Eğitimde rehberlik ve yardım bireysel yönü ağır basan bir etkinlik türü olmasına karşın eğiticilik daha çok gruba yönelik etkinlikler olarak görülmelidir (Başar, 1993).

Hizmet öncesi eğitim bireylerin bir işte çalışmaya başlamadan önce gördükleri eğitim türü olarak algılanır. Bir işte çalışan bireylere görevleriyle ilgili olarak verilen eğitim ise hizmet içi eğitimidir.

Başar'a (1993: 83) göre "toplum ve meslekteki değişme ve gelişmeler, hizmet öncesi eğitimin yetersizliği, bireysel gelişme ve yükselme gereksinimleri, görevlerdeki tekdüzelik, hizmet içi eğitimi gerekli kılan nedenleridir"

"Bakanlığın hizmet içi eğitim kurslarındaki öğreticilik rolleri dışında denetçiler her olanak ve fırsatı değerlendirerek bölgesel, yerel, kurumsal, hizmet içi etkinlikleri düzenleyebilmelidir. Özellikle ilköğretimde uygulanan ders yılı başı ve sonu seminerler bu iş için iyi bir fırsattır" (Başar, 1993: 84)

5. Araştırma

Eğitim denetçilerinin görevlerinden birisi de eğitimle ilgili konularda bilimsel araştırmalar yapmaktır (MEB, 1979: 13).

"Denetçilerin araştırma rolünü oynaması, birlikte çalışma, sorun çözme, yoluyla denetleyen denetlenen ilişkilerini geliştirir. Yakınlaşma ve anlaşma sağlayarak uzaklık ve soğukluk sorunlarının çözümüne katkıda bulunur. Sisteme katkıları bulunan denetçilerin statüleri yükselir." (Başar, 2000: 77)

Araştırma süreçlerine ilişkin denetçi rollerinin iki boyutu, teknik bilgi ve becerilerle, bilimsel tutum ve davranışlardır. Teknik bilgi ve beceriler, araştırma süreçlerinde gereken araştırma yöntem ve teknikleri, ölçme ve istatistikle ilgili olanlardır. İkinci boyutu oluşturan bilimsel tutum ve davranışlar, yalnızca araştırmacı

olarak değil, lider, yönetici, öğretici, yol gösterici, soruşturmacı olarak da denetçinin, hatta demokratik yaşamda, karar verme durumunda olan her bireyin göstermesi gereken özelliklerdir. Bunların yokluğu veya yetersizliğiyle yapılacak araştırmaların sonuçları geçerli ve güvenilir olamayacağı gibi, yanlış ve yanlış bilgi üretimi yoluyla birey ve toplumun bilim dışı yol göstericilere kapılması, yanlışlara, kötülük ve mutsuzluklara sürüklenmesi de kaçınılmaz olur. Bilimsel tutum ve davranışların yaygınlaştığı ve yerleştiği toplumlarda, demokratik olmayan yöntemlerin ortaya çıkması, yaşaması da son derece güçtür (Karasar, 1982: 48-50).

6.Soruşturma

Suç ve ceza kavramlarının evrimi ile suçun oluşumunda; bireylerin ve karşısındaki kişilerin çeşitli kişisel ve anlık durumlarının, çevre koşullarının, toplumun rollerinin, anlaşılması yaptırımlarla ilgili düşünce ve uygulamalarda bireylerin hak ve özgürlüklerini ön plana alan, suç kesinlik kazanmadıkça yaptırıma başvurmeyen, yaptırımların süre ve bilimlerinde sürekli düzeltmeler yapan değişiklikleri ortaya çıkarmış ve yaygınlaştırmıştır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, soruşturma ve yargılamalarda kişiye ilişkin beş temel hakkın gözetilmesini benimsemiştir (AKBK, 1978 : 4).

Bunlardan birincisi dinlenme hakkı; bireyin olay hakkında konuşabilmesini, kanıt gösterebilmesini ve bu haklarından haberdar edilmesini içermektedir. İkinci hak bilgi kaynaklarından yararlanmaktır. İlginin isteği üzerine işlemin tamamlanmasından önce işleme dayanak olacak verilerin tümü hakkında en uygun gereçlerle bilgi verilmesi uygun görülmüştür. Hakkındaki işlemin oluşumuna katılma veya kendini temsil ettirme hakkının tüm süreçte değilse bile sürecin bazı aşamalarında kullanılması gerekli görülmüştür. Diğer iki hak yönetsel işlemin gerekçeli olması ve bireyin karara karşı itiraz yollarının belirtilmesidir. Kararın yazılı duyurumu ile birlikte ilgilinin hakkı olan karşı başvuru yolları ve süresinin de belirtilmesi öngörülmüştür.

Taymaz'a (2002) göre hakkında ön inceleme yapılacak kişi Milli Eğitim Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatı ile bağlı kuruluşlardan da çalışan memur ve diğer kamu görevlisi olduğunda ön inceleme emri aşağıdaki makamlar tarafından verilir;

1. İlçede görevli olanlar hakkında kaymakam
2. İllerde görevli olanlar hakkında vali,
3. Bakanlık merkez teşkilatında görevli olanlar hakkında müsteşar,

4. Bakanlık merkez teşkilatında görevli olup ortak kararla atanlar hakkında bakan,

Devlet memurları kanunu veya meslekle ilgili diğer kanun hükümlerine göre memurların görevleri sırasında veya görevleri ile bağdaşmayacak bir disiplin suçu işlendiğinde, müfettişler disiplin soruşturma yapma emrini verme yetkisi aşağıdaki şekilde dağılmış ve belirtilmiştir;

a. Bakanlık Müfettişlerine;

1. Milli Eğitim Bakanı
2. Teftiş Kurulu Başkanı

b. İlköğretim Müfettişlerine;

1. Vali
2. İl Milli Eğitim Müdürü
3. İlköğretim Müfettişleri Başkanı

Soruşturma yapmak üzere görevlendirilecek müfettişin, öğrenim derecesinin sanık memurunkine en azından denk veya yüksek, görev ve derecesinin de daha üstünde olmasına özen gösterilir.

C) EĞİTİMDE TEFTİŞİN AMACI

Kapsamlı eğitim denetiminin amacı; eğitimde okullaşma, eşitlik, nitelik, iç ve dış verimlilik, maliyet ve finansman, yönetim ve denetim konularında iyileştirmeyi sağlamak için sınırlılıkların tanımlanmasında, önceliklerin belirlenmesinde ve strateji oluşturulmasına yardımcı olmaktır.

Denetimlerde, eğitim sistemini standartlara ve istatistiki verilere göre, amaçlanan hedefler yönünden ve toplam kalite açısından değerlendirmek; eğitim bölgeleri ve okullar ile bakanlık arasında irtibatı sağlamak; denetimler esnasında belirlenen eğitimi geliştirici uygulamaları ve verimli hizmetleri önerilerle birlikte taşıyabilmektedir.

Her ne kadar bu kurallara uymak bir vatandaşlık görevi ve borcu olsa da işleyişte zaman zaman bilerek veya bilmeyerek, çalışma düzeninin bozulduğu, eğitim ve yönetim çalışmalarının bu durumdan olumsuz yönde etkilendiği de bir gerçektir. Bu olumsuzlukların ortadan kaldırılarak, kişi ve kurumların disipline edilebilmesi,

kanun, tüzük, yönetmelik ve genelgelerin yaptırım gücüne baş vurulması ile mümkün olabilecektir.

Teftiş, bir kurumun kuruluş amacı doğrultusunda, yasa, yönetmelik ve ilgili mevzuata uygun, işlem-eylem yerindeligi, verim, etkinlik ve hizmet kalitesinin sağlanması ile varsa usul ve esaslardan sapmalar ve bunların nedenlerini tespitle, çözüm önerileri sunmak, madde ve insan kaynaklarının örgütün amacı doğrultusunda en rasyonel şekilde kullanılmasını sağlamak ve yardımcı olmaktır. Kısaca teftiş, kamu adına ve yararına uygulama ve davranışların mevzuata uygunluğunu kontrol etme işlevidir.

Aydın'a (1986: 7) göre teftiş "istenilen ve gereksinim duyulan yer ve zamanda sağlanan eğitimin her düzeyinde uygulanabilen bir mesleksi rehberlik ve yardımdır." Denetim, eğitim programlarının birçok yönünü etkileyen eş güdümlenmiş bir teknik ve sosyal süreçtir. Eğitim kaynaklarının kolektif olarak etkili bir biçimde kullanılması, öğretimin kalitesine etki eden durum ve etkenlerin eleştirici bir yaklaşımla analiz edilmesi, değerlendirilmesi ve geliştirilmesini kapsar.

D) EĞİTİMDE TEFTİŞİN TARİHSEL SÜRECİ

İlköğretim Müfettişliğinin tarihi Osmanlı Devleti'ne, bin sekizyüzlü yıllara kadar dayanmaktadır. İlk kez 1846 tarihli "Sıbyan Mekatibi Hocaları Efendileri ita olunacak Talimat adlı bir yönetmelikte "Mekatib-i Muin" olarak ilkokullar müfettişliğinden söz edilmektedir. Bu dönemde, denetim hizmetlerinin "İl Eğitim Kurullarının" üyeleri tarafından yürütüldüğü görülmektedir (Aydın, 1993:144).

Rüştiye ve Sıbyan okullarını teftiş etmek üzere 1862 yılında görevlendirilen memurlara ilk defa müfettiş denilmiş, merkez ve taşra okullarını teftiş etme görevi verilmiştir.

II. Meşrutiyet döneminde teftiş hizmetinde, rejimin karakterine uygun bir anlam ve içerik kazandırılmak istenmiş ise de devletin Trablusgarp, Balkan ve I. Dünya savaşı gibi felaketlerle karşılaşması, eğitimin bütün alanlarında olduğu gibi teftiş hizmetlerini de olumsuz yönde etkilemiş, bu alanda fazla bir gelişme sağlanmasına imkan vermemiştir (Su, 1974: 178).

Cumhuriyet' in ilk yıllarında teftişin genel olarak amacı; eğitimin gelişmesini sağlamak, öğretmenlerin iş başında yetişmelerini sağlamak, onları aydınlatmak ve

kendilerini yeniliklerle geliştirmelerini sağlamak olmuştur. Nitekim, 1925 yılında yayımlanan Teftiş yönetmeliğinde amaç şu şekilde belirtilmiştir; “Milli Eğitim idarelerinin, okulların, kanun, yönetmelik ve emirler ile kendilerine verilmiş olan görevleri yapıp yapmadıklarını denetlemek; mecburi öğretimin uygulanıp uygulanmadığını, uygulanmasına engel olan sebeplerin yok edilmesi hususunda yapılan çalışmaları kontrol etmekle beraber halkın irfan seviyesini yükseltmek, memlekette medeni, hayata, milli kültüre, demokrasi fikrinin gelişmesine karşı gösterilen ilginin derecesini artırmak.

1926 yılında hazırlanan bir gelişme raporunda rehber müfettişlere ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Buna göre öğretmenlerinin seviyelerini yükseltmek, onları okuma ve incelemeye yöneltmek, ileri eğitim ve öğretim metotları öğretmek, eğitimin çevrenin ekonomik hareketleriyle ilgisine dikkati çekmek için bilinçlendirilmeleri düşünülmüştür. Programda bu işi görececek müfettişlerin yetiştirilmesi düşünülmüştür (Su, 1974:188).

Cumhuriyet devrinde yayımlanan 789 sayılı Maarif Teşkilat-ı Kanunu’nda İlköğretim Müfettişlerinin orta muallim mektebi mezunlarından seçileceğine dair bir hüküm vardır. 1923 yılında yayımlanan “İlk Tedrisat Müfettişlerinin Vezâifine Dair Talimatname” de bu konuya yer verilmemiştir. Ancak daha sonraları 1927 yılında yayımlanan “İlk Tedrisat Müfettişleri Talimatnamesi”nde müfettişlerin tayini hususunda şu ifadeler yer verilmiştir: “İlk Muallim mektebi mezunu olmak, en az beş yıl öğretmenlik yapmış olmak, yirmi beş yaşından aşağı kırk beş yaşından yukarı olmamak gerekir. Ayrıca öğretmen okulları müdür yardımcıları ve öğretim metodu öğretmenleri de müfettiş olabiliyorlardı. Müfettişlerin nasıl seçilecekleri ve başvuru da aranan şartlar “İlk Tedrisat Müfettişliğine Talip olanların Seçilmesi Tarzları Hakkında Talimatname” adlı yönetmelikle belirtilmiştir.”

Cumhuriyetin ilk yıllarında teftişle ilgili yapılan iki önemli toplantı vardır. Bunlardan ilki 1925 yılında Konya’da toplanan “Maarif Müfettişleri Kongresi” dir. Kongre’ de İlköğretimi ilgilendiren bir madde ele alınmış ve sonuç çalışmasında yer almıştır. İkinci büyük müfettişler toplantısı 15-29 Temmuz 1930 tarihinde Türkiye Maarif Eminleri ve Müfettişleri Umumileri Kongresi adıyla Ankara’da yapılmıştır. Bu kongrede de ilköğretim teftiş sonuçlarından yararlanılması karara bağlanmıştır.

1933 yılında 2287 sayılı kanunla Milli Eğitim Bakanlığı teşkilatı genişletilmiştir. Adı geçen kanunun 10. Maddesinde Teftiş Kurulu'nun oluşturulması ve görevleri belirlenmiştir.

1949 yılında bir kararla Bakanlık Müfettişleri bölgelere dağıtılmış ve kısa bir süre sonra uygulamadan vazgeçilmiştir. 1950 yılında Bakanlık Müfettişleri Ankara, İstanbul ve İzmir merkezinde toplanmıştır (Taymaz, 1982: 12).

Cumhuriyet döneminin üçüncü yönetmeliği olan 1962 yönetmeliği “İlköğretim Müfettişleri Yönetmeliği” adına taşır. Genel Hükümler, İlköğretim Müfettişlerinin Görevleri, Görevlerin Nasıl Yapılacağı, Türlü Maddeler olarak 4 bölümden oluşmaktadır. 1969 tarihli “ilköğretim Müfettişleri Yönetmeliği” eğitim sistemimize “İlköğretim Müfettişleri Kurulu”nu yeni bir organ olarak getirmiş ve müfettiş görevleri yerine “Kurul Görevleri “ kavramını getirmiştir. İlköğretim Müfettişlerinin bölge merkezleri İllerdir. İllere atanan İlköğretim Müfettişleri, Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesinde “ İlköğretim Müfettişleri Kurulunu” oluşturur (Taymaz,1993:15). 1973'ten 1990'a kadar 1969 tarihli yönetmelik ve “Grupla Teftiş Rehberi “ esaslarına göre teftiş yapılmıştır. Grupla Teftiş uygulamasına 1971 de Grupla Teftiş Rehberi hazırlanarak başlanmış bundan 1978-79 öğretim yılında vazgeçilmiştir.

1983 yılında denemek üzere tüm ilköğretim kurumlarında uygulanmak için “Denetleme Devamlı Yönergesi” hazırlanmıştır. Yönergede ilköğretim kurumları ile bu kurumlarda görevli öğretmenlerin denetlenmesinden “ ilköğretim Kurulu Başkanları”nı sorumlu tutmaktadır. Bu yönergeye göre denetlemeler Genel Denetimler, Özel Denetimler ve Sınav Denetimleridir (Aydın, 1993:148).

20.10.1990 tarih ve 20678 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “MEB İlköğretim Müfettişleri Kurulu Yönetmeliği” ve bu yönetmelik doğrultusunda çıkarılan 28.10.1991 tarih ve 2346 sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan “Rehberlik ve Teftiş Yönergesi” 13.08.1999 tarihine kadar uygulanmıştır.

3.4.1998 tarih ve 4359 sayılı yasa ile İlköğretim Müfettişlerine önceki yasaların çeşitli maddelerinde değişiklikler yapılarak 657 sayılı DMK'nun eğitim öğretim hizmetleri sınıfında İlköğretim Müfettişi kadro ünvanı verilmiş, tüm kamu

denetim elemanları gibi bir derece alttan başlatılması öngörülmüş ve haftada 15 saat yönetim karşılığı ders ücreti almaları sağlanmıştır.

23785 sayılı Resmi Gazete ve 2505 sayılı Tebliğler dergisinde yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Başkanlıkları Yönetmeliği ile”İlköğretim

Müfettişleri Kurulu” organ olarak bırakılırken “İlköğretim Müfettişleri Kurulu Başkanı” ünvanı, “İlköğretim Müfettişleri Başkanı” olarak değiştirilmiştir. Ayrıca ilköğretim müfettişliğine alınma şartları yeniden düzenlenmiş, diğer kamu kurumları müfettişlerinde olduğu gibi müfettiş yardımcılığı süresi üç yıla çıkarılıp bu süre sonunda yeterlik sınavı getirilmiştir. Bu yönetmeliğe göre Orta öğretim kurumları, ilçe Milli Eğitim Müdürlükleri ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü hariç Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bütün taşra kuruluşlarının denetimi İlköğretim Müfettişlerine verilerek görev alanları genişletilmiştir.

Ocak 2000 tarih ve 2508 sayılı Tebliğler Dergisinde “Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Müfettişleri Başkanlıkları Rehberlik ve Teftiş Yönergesi” ile yapılan düzenlemeler, 1 Şubat 2001 tarihinde 2521 sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan “MEB İlköğretim Kurumları Rehberlik ve Teftiş Yönergesi “ nin yürürlüğe girmesiyle önceki yönerge ve teftiş formları kaldırılmıştır.

E) BAZI ÜLKELERDEKİ UYGULAMALAR

Teftişin işlevlerinin çokluğu, amaçlarına ulaşmada güçlükler nedeniyle, denetim görevlerinde alanlar oluşmuş, her görevi yüklenen tek tür müfettişin yerini, bir çok ülkede; öğretim, yönetim, program geliştirme, yeni toplum eğitimi gibi alanlarda uzmanlaşmış müfettişler almıştır (Shin,1976:18; Unesco , 1982c: 82). “Bugün çeşitli ülkelerde, denetçi işlevlerinden bir veya bir kaçını yerine getirmekle görevli işgörenler için ; inspector, supervisor, education officer, organizer of school, councillor, superintendent of school gibi isimler kullanılıyor olması hem denetim görevlerine verilen önemin, hem de bu görevlerdeki uzmanlaşmanın görüntüleri olarak ele alınabilir” (Başar 1993: 122)

Çok sayıda ülkede denetçi, deneyimli öğretmen ve yöneticilerle, öğretmen yetiştiren kurum personelinden seçilir. Bazı ülkelerde eğitimsel yeterlilikleri ve kişilik değerlendirmeleri için sınav ve görüşmeler yapılır. Denetçi seçiminde mesleki olmayan etkenlerin rol oynadığı da görülür (Lyons ve Pittchard, 1970 : 33, 34).

Başar'a göre (1993: 122) İngiliz Milletler Topluluğunda, öğretim ve yönetim alanlarında çalışan ulusal ve bölgesel denetçiler vardır. Denetçilerin çoğu öğretmenlik yapmışlardan tavsiyeyle atanır. Sürekli bir yetirme programları yoktur ve diğer eğitim personelinden daha uzman değildirler (Mann,1979: 55). Bu özellikleri statülerini azaltmıştır (Belli ve Grant, 1977: 166). Bu olumsuz durum hizmet içi eğitimle giderilmeye çalışılmaktadır.(Brooksbank,1980: 154).

Sovyetler Birliği'nde müfettişler, öğretim yöntemleri, psikoloji ve diğer eğitsel alanlarda yetiştirilmektedir. Zambiya'da denetçi olabilmek için öğretmenlik sertifikasına sahip ve beş yıl deneyimli olmak, İngilizce bilmek gereklidir. Öğretmenlikten başka görevlerde bulunmuş olmak ve kurslara katılmış olmak seçimi etkilemektedir. Cezayir'de müfettiş ve yöneticilerin yetiştirildiği merkezler vardır. Özerk olan ve mektupla da öğrenim görülebilen bu merkezlerde öğreticilerin çoğu üniversite öğretim üyeleridir. Genel ve özel eğitim psikoloji, okul hukuku, yönetim, denetim gibi konularda iki yıl süreli bir eğitimden sonra, yazılı-sözlü uygulamalı sınavlar yapılarak, başarılı olanlara sertifika verilir (Lyons ve Pritchard, 1976 :67).

Venezuela'da alan ve yönetim müfettişleri vardır. Bunların branşlarında ve yönetsel konularda bir yıl süreli lisans üstü öğrenim görmeleri gerekmekte, hizmete alınanlar için, planlama, programlama, bütçelemeyi içeren yoğun bir kurs düzenlenmektedir.

Özellikle ABD'de ve benzeri gelişmiş ülkelerde, teftiş görevleri çok daha farklı alanları kapsamakta, farklı görevlerde değişik yeterliliklerde bireyler gerektirmekte, bu farklılık, eyalet düzeyinde, güçlü yerel yönetimlerin de etkisiyle daha da çoğalmaktadır. Üniversiteler, hizmet öncesi ve hizmet içi denetçi yetiştirme programları uygulamaktadır (Williams, 1972: 36, 40).

F) EĞİTİMDE TEFTİŞİN GEREKLİLİĞİ ve ÖNEMİ

Teftişin önemi devlet denetim elemanları derneğinin yayın organı olan denetim dergisinde aşağıdaki şekilde vurgulanmıştır (Özden, 1992: 3).

“Denetim yalnız yanlış ve yanlışlığı ortadan kaldırmaz, yalnız aykırılık ve çelişkiyi gidermez, yalnız haksızlığı ve haklılığı belirtmez kişiliği ve erdemi korur. Ulusal ve toplumsal yararı vurgular. Devlete ışık tutar, zararları önler. Hukuksallığı güçlendirir. Çalışma gücünü artırır. Kötülükleri yozlaşmaları sakıncaları durdurur. Daha başka yararlarıyla devlet işlemlerinin aydınlığı niteliğindedir. Yasal gücün ve

yaptırımların etkinliği böyle sağlanır. Devlete güven böylece artar. Denetim olgusu, sorumluluk bilincinin görev anlayışının çalışma duygusunun itici gücüdür. Anayasal yargı denetiminden belediyelerin kent işlemlerine kadar her alanda yapıcı denetimler geleceğimizi daha başarılı daha mutlu kılacaktır. Unutulmamalıdır ki; denetim bir baskı aracı ve yöntemi değil, bir sürekli eğitimidir”

“Teftişin örgüt açısından zorunlu olması, örgütün kendi varlığını sürdürmeye kararlı oluşunun doğal bir sonucudur. Her örgüt var oluş nedeni olan amaçlarını gerçekleştirme durumunu sürekli olarak izlemek ve bilgi edinmek zorundadır. Buda örgütün girdilerinin sürecin ve çıktılarının planlı ve sürekli biçimde kontrol edilmesi ve değerlendirilmesi ile olanaklıdır. Bu olgu sürekli bir izleme, inceleme, değerlendirme ve geliştirme etkinliğini kapsayan teftişin önem ve zorunluluğunu göstermektedir”(Aydın, 1986: 1)

“Teftiş türüne bakılmaksızın her faaliyet içinde ve yanında vardır. İnsan unsurunun ağır bastığı sosyal faaliyetlerde olmazsa olmaz düzeyinde kendisine şiddetle ihtiyaç duyulur. Denetim ve gözetim hizmeti devredilemez. Bir kamu görevidir. Bu göreve tam anlamıyla sahip çıkmak eğitime verilen öneminde samimi ve açık bir göstergesi olacaktır” (Cengiz, 1992: 7)

Eğitim sisteminin ve okul yönetimlerinin amaçların ne derece gerçekleştirebildiklerini anlayabilmek ve daha üst düzeyde gerçekleştirebilmek için denetime ihtiyaç duyulmaktadır. Denetim yapılamadığında, örgütteki işler karmaşaya dönüşür. Görevliler neyi, ne için, ne düzeyde yaptıklarını bilemeden çabalayıp dururlar.

“Teftiş çok yönlü ve karmaşık bir süreç olup tüm kurum personelinin ortak bir ürünü, görevi ve sorumluluğudur. Örneğin eğitim sistemi içinde okullarda görevli yönetici ve öğretmenler çeşitli sorunlarla karşılaşır. Ayrıca öğretim süreç ve tekniklerindeki gelişmeler, sosyal ve ekonomik gereksinmelerin değişmesi, eğitimde yenilikleri zorunlu kılmaktadır. Bütün bu gereksinmelerin karşılanabilmesi için tüm yönetici ,öğretmen , diğer personel ve müfettişlerin birlikte çalışması, işbirliği yapmaları ve birbirlerine yardım etmeleri zorunludur. Bu bakımdan eğitimde sürekli bir gelişme ve ilerlemeyi sağlamak için teftiş hizmetinin gerekliliği ve önemi artmaktadır” (Mac Kean ve Miles, 1964: 7).

Eğitim sürecinin temelinde, her öğrencinin bilgisinde, düşüncesinde, inançlarında, davranışlarında ve kısa bir deyimle bütün kişiliğinde istenilen bir yönde gelişme veya değişme olacağını kabul eden bir sayıtlı vardır. Aslında eğitimciler ve tüm ilgililer bu sayıtlının doğruluğuna ve gerçekçiliğine inanmasalar, öğrenci davranışlarında istenilen yönde bir yönde gelişme veya değişme olacağını ümit etmeseler, kuşkusuz eğitim külfetine katlanmazlardı. Ancak her öğrencinin kişiliğinin beklenen yönlerde gelişeceği sayıtlısı da tamamen doğru kabul edilemez. Eğitimciler bazen bekledikleri ve arzu ettikleri bu gelişme ve değişmeleri bulamazlar. Hatta istemedikleri yönlerde değişmelerle karşılaşp hayal kırıklığına uğrayabilirler. Bu bakımdan başlangıçta kabul edilen sayıtlıya kuşku ile bakılması, yapılan çalışmaların sık sık yoklanması, denetlenmesi ve değerlendirilmesi gerekir .

G) TEFTİŞ KAPSAMINA GİREN ETKİNLİKLER

Teftiş kapsamına giren etkinlikler; kurumların amaçlarına, iş alanlarına ve özelliklerine göre değişiklik gösterir. Her kurumda teftiş birimleri oluşturulmuş ve etkinliklerine ilişkin çeşitli hükümler yönetmeliklerde yer almıştır. Diğer sistemlerde olduğu gibi eğitim sisteminde teftiş etkinlikleri amaçlarla yakından ilişkilidir. Eğitimde amaç, öğrenci davranışlarında istenilen değişikliği meydana getirerek veya yeni davranışlar kazandırarak toplumdaki genel ve özel rollere hazırlanmasını sağlamaktır. Eğitimin bu genel amacı analiz edilerek, toplum ve insanların temel gereksinmelerine cevap verecek şekilde, demokratik ideallere uygun, tutarlı, gerçekleştirilebilecek nitelikte, istenilen davranışın değişikliğini açıklayan ifadelerle yeniden tanımlanmalıdır (Varış, 1976: 160). Beklenen bu ölçülere göre saptanan amaçlara, okullarda yapılan şu etkinlikler ile ulaşılabilir (Karagözoğlu, 1972: 31).

- 1.Eğitim ve öğretim etkinliklerinden neler beklenildiğini saptamak ve açıklamalar yapmak,
- 2.Çeşitli disiplinlerde öğretim metotlarını geliştirmek ve bu konuda öğretmenlere yardımcı olmak,
- 3.Başarıyı etkileyen faktörleri saptamak, çeşitli değerlendirme yöntemleri kullanmak,
- 4.Öğrenci başarısının bilimsel yöntemlerle ölçülmesi ve değerlendirilmesinde rehberlik yapmak,
- 5.Disiplinlerle ilgili problemlerin çözümlenmesinde öğretmen ve yöneticilere yardım etmek,

- 6.Çeşitli eğitsel konularda , birey ve grup halinde öğretmen ve yöneticilerle konuşmalar yapmak,
- 7.Mesleki yayınları izlemek, öğretmen ve yöneticilere meslekleri ile ilgili yayınları tanıtmak,
- 8.Okullarda öğretim ve yönetim süreçlerine ilişkin açıklama ve gösteriler yapmak,
- 9.Öğretimin etkinliğini artırmak üzere, eğitim teknolojisinden yararlanma olanak ve yöntemlerini açıklamak,
- 10.Dershane ziyaretleri sonunda, dersin işlenmesinde görülen olumlu ve olumsuz yönleri öğretmenle görüşmek,
- 11.Eğitimi geliştirme amaçlarına yönelik ders dışı etkinliklerde ilgililere yardımcı ve rehber olmak,
- 12.Öğretmen ve yöneticilerin karşılaştıkları kişisel problemlerin çözümünde yardımcı olmak,
- 13.Eğitime ilişkin ortaya konulan problemleri görüşmek, ilgililerle birlikte çözüm yolları araştırmak,
- 14.Öğretmen ve yöneticileri, eğitim öğretim ile ilgili çalışmalar yapmaya ve mesleki yazılar yazmaya özendirmek,
- 15.Öğretmen ve yöneticilerin davranışlarını incelemek, yapıcı eleştirilerde bulunmak,
- 16.Öğretmen, yönetici ve diğer personelin başarılarını çeşitli yönleri ile değerlendirmek,
- 17.Öğretmen ve yöneticilerin kişisel ve mesleksel haklarını korumak, bu konuda yardımcı olmak,
- 18.Öğretim eğitim ve yönetim bakımından kurum ilgililerinin kendilerini değerlendirmeleri ve buna göre geliştirmeleri için yardımda bulunmak,
- 19.Okul çevre ilişkileri, disiplin kurulu, öğretmenler kurulu toplantılarının kararlarını incelemek,
- 20.Öğretmen ve yöneticilerin katkılarını sağlayarak teftiş programlarını değerlendirmek,

21.Öğretmen ve yöneticilerin görevlerinden yararlanarak teftiş şekil ve yöntemleri geliştirmek,

22.Yasa dışı davranışları incelemek, gerektiğinde ilgililer hakkında soruşturma açmak.

K) EĞİTSEL TEFTİŞTE GENEL PRENSİPLER

Genel olarak teftişin bazı ilkeleri ve kuralları vardır. Ancak bu prensipler kurumlar arasında da farklılık gösterebilir. Okullarda yapılan eğitim teftişinde göz önünde bulundurulması gereken prensipler Marks ve diğerleri tarafından şu şekilde belirtilmiştir (1971: 3).

1. Teftiş için kısa ve uzun süreli planlar yapılmalı, çalışmalarda etkili olan kişi ve kuruluşlarla işbirliği ve esaslar hazırlanan programlarda yer almalıdır.
2. Teftişte sürekli değişim ve gelişim için olanaklar sağlama yolları aramalı ve göstermelidir.
3. Teftiş araştırma bulgularının ve yeniliklerin açıklanmasında ve sonuçlardan yararlanılmasında yardımcı olmalıdır.
4. Teftiş sürecinin eğitim programı ile iç içe girmesi sağlanmalı ve ayrılmaz bir parçası olduğu dikkate alınmalıdır.
5. Teftiş, yapılan öğretim ve öğrenimin geliştirilmesine yardımcı olmalı, bunun için öğretmen ve diğer ilgililerle işbirliği sağlanmalıdır.
6. Teftiş, bir okuldaki ders dışı sosyal ve eğitsel etkinliklerin geliştirilmesine yardımcı olmalıdır.
7. Teftiş, okuldaki personel davranışlarının ve aralarındaki ilişkilerin geliştirilmesine yardımcı olmalıdır.
8. Teftiş, okul personeli ile çevre ilişkilerinin geliştirilmesine yardım etmeli, karşılaşılan sorunlara çözüm yolu bulunmalıdır.
9. Teftiş etkinliklerine okuldaki öğretmen ve yönetici ve diğer ilgililerin katılmaları sağlanmalı, teftiş gereksinimleri göz önünde bulundurulmalıdır.
10. Teftiş etkinlikleri, katılanlar ve ilgililer tarafından sürekli olarak değerlendirilmelidir.

Öz ise (2003: 31) teftişin prensiplerini şu şekilde belirtmiştir:

1. Eğitim programının beli başlı kısmını teşkil eden teftiş bir işbirliği hizmetidir.
2. Bütün öğretmenlerin müfettiş yardımına ihtiyaçları vardır ve bu haklarıdır. Bu hizmet müfettişin başlıca mesuliyetini teşkil eder
3. Teftiş okul personelinin özel ihtiyaçlarını karşılamaya uydurulmalıdır.
4. Okullarda çalışmakta olan personelin teftişe ihtiyacı vardır ve müfettişten istifade etmelidirler.
5. Teftiş eğitim hedef ve gayelerini açıklığa kavuşturmaya yardım etmeli ve bu hedef ve gayelerinin neticelerini aydınlatmalıdır.
6. Teftiş okulun bütün üyelerinin tutum ve münasebetlerini düzeltmeye ve toplulukla iyi münasebetlerin geliştirilmesine yardım etmelidir.
7. Teftiş öğrenciler için müşterek ders faaliyetlerinin organizasyonu ve iyi bir şekilde idaresine yardım etmelidir.
8. Senelik bütçede teftiş için yeteri kadar para bulunmalıdır.
9. Teftiş için kısa ve uzun vadeli planlamanın ikisi de elzemdir. Okul personeli ve öğrenciler çeşitli yol ve derecelerde, planlama bölümlerine ve teftiş programına iştirak etmelidirler veya temsil edilmelidirler.
10. Teftiş programı ile, öğretmen ve yönetici personeli, üniversiteler ve ilgili diğer okullar arasında devamlı ve yakın bir ilgi kurulmalıdır.
11. Teftiş eğitimsel araştırmaları, yeni buluşları yorumlama ve tatbiki mevkiine koymaya yardım etmelidir.
12. Teftiş programının etkisi iştirakçiler ve dışarıdaki danışmanlar tarafından değerlendirilmelidir.

1. Müfettişten Beklenen Nitelikler

Kurumların müfettişleri hizmete alırken aradıkları nitelikler, yetiştirme ve görevlendirme şekilleri aynı olmamakla birlikte bazı ortak noktalar bulmak olanaklıdır. Genel olarak, müfettişin denetim yapacağı alanda öğrenim yapmış, ayrıca teftiş türünün gerektirdiği bilgi ve hünarleri kazanmış olması zorunlu görülür.

Müfettişler kurumun üst kademe yöneticilerine, çalışmalar hakkında bilgi veren kimseler olduklarına göre gerçekleri bulmak ve söylemek zorundadırlar. Bu nedenle bağımsız olmaları, çekinmeden cesaretle görev yapabilmeleri gerekir. Aslında güç bir

hizmet alanı olan müfettişliğin prestij ve yetki sağlayan bu statüye kavuşturulması zorunluluğu savunulur (Taymaz, 2002 :50).

Müfettişlerde aranılacak nitelikler genel hatları ile kurumların ilgili yönetmeliklerinde belirtilmektedir. Müfettiş olarak atanabilecek elemanların öğrenim, branş, mesleklerindeki kıdem ve başarı durumları, bazı hallerde aday sınavları ve yetiştirme programlarındaki başarıları birer ölçüt olarak alınmalıdır (Taymaz, 2002: 50).

Öz (2003: 50) bir müfettiş nasıl olmalı sorusuna şu şekilde cevap vermektedir;

1. Her şeyden evvel kuvvetli bir umumi ve mesleki kültüre sahip olmalı,
2. Yabancı bir dil bilmeli, bu suretle yeni ve faydalı pedagoji hareketlerini zamanında öğretmenlere duyurabilmeli,
3. Teftiş ettiği öğretmenin yerine kendisini koyabilmeli,
4. Meslek arkadaşlarını masası başından seyretmemeli, her hadiseyi zamanında sezmeli ve görmeli; tenkit etmesini bildiği gibi yapmasını ve yaptırmasını da bilmeli. Öğretmenin hakkında not verirken bu notun arkadaşın hayatı üzerinde yapacağı tesiri isabetle ölçebilmeli,
5. Müfettiş öğretmene ümit ve cesaret vermeli; her nevi den kafasına doldurduğu sermayeyi hesapla, ölçü ile kullanmasını öğretecek şekilde rehberlik etmeli. Bilhassa bu günlerde bütün öğretmenlerin müşkülü olan yeni ilköğretim programına göre öğrenim ve ünite geliştirmeleri çalışmalarında müfettişler yardımlarını esirgememelidirler.

2. İlköğretim Müfettişliği

İlköğretim müfettişlerinin çalışmaları şu şekilde organize edilir; İlköğretim müfettişleri, İlköğretim Müfettişleri Başkanlığı'na bağlıdır. Başkanlıklarda Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı olarak çalışırlar.

Türk eğitim sisteminde bugünkü denetim uygulaması ilköğretim ve orta öğretim düzeylerinde ayrı ayrı yapılmaktadır.

Orta öğretimin denetiminde, 3797 sayılı “Millî Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanunun” 27. maddesine göre bakanlık teşkilâtı ile bakanlık kuruluşlarının her türlü faaliyet ve işlemleri ile ilgili olarak teftiş, inceleme ve

soruşturma işlerini yürütmek üzere”Teftiş Kurulu Başkanlığı” görevlendirilmiştir. Böylelikle Teftiş Kurulu Başkanlığı, Millî Eğitim Bakanlığının teşkilatlanma yapısında Danışma ve Denetim Birimleri arasında yer almıştır (Arslanoğlu, 1997: 38).

İlköğretim denetiminde ise 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu’nun 23. maddesine göre “İlköğretim kurumlarının rehberlik, teftiş ve soruşturma işlerini yürütmek” üzere “İlköğretim Müfettişleri Başkanlığı” görevlendirilmiştir (MEGSB. Millî Eğitim Temel Kanunu ile İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 1987: 38).

3. İlköğretim Müfettişlerinin Görevleri

İlköğretim müfettişleri illerde milli eğitim müdürlüğüne ve iller kanununa göre bağlı buldukları ilin müfettişi olarak çalışırlar. Görev adlarına bakılırsa sadece ilköğretim sahasında çalıştıkları anlaşılmaktadır. Halbuki kanun yönetmelik ve emirlerle bu müfettişlere ilköğretim alanı dışında da pek çok görevler verilmiştir. 222 sayılı kanunla ilköğretim müfettişlerinin görevleri şöylece tespit edilmiştir:

İlköğretim müfettişliklerin, yönetmeliğine göre, bölgelerindeki özel ve resmi ilköğretim kurumları ile bütün dersane ve kursların ve yetişkinler eğitimi kurumlarının, eğitim öğretim ve yönetim işlerini ve çocuk kitaplarını teftiş ve murakebe etmek; bu kurumlarda öğretmenleri özellikle stajyer vekil ve askerlik müddetlerini okullarda yapmak olan öğretmenleri yetiştirmek; öğrenci devamını takip ve devamsızlığı önleyici tedbirler almak; okul idareleri ve öğretim kurullarınca devamsızlık hakkında vaktinde tedbir alınıp alınmadığını kontrol etmek; özel eğitim ve öğretime muhtaç çocuklarla ilgili kanun ve yönetmeliklerin uygulanmasını denetlemek; mahalli ilköğretim kurullarının faaliyetlerinde bu kurullarla işbirliği yapmak; köy, bucak merkezi ve ilçe ilköğretim kurulları toplantılarına katılmak; gerektilçe ilköğretim kurullarının kararlarına karşı üst kurula ve Milli Eğitim Müdürlüğü’ne itirazlarını bildirmek; bölgenin ilköğretim ihtiyaçlarını tespit ederek ilgili kurullara ve milli eğitim müdürlüğüne bildirmek; Bölgelerine giren köylerde yeniden yapılacak okul binalarının yerlerinin seçiminde, teknik elemanlar ve başka ilgililerle işbirliği yapmak ve okul yapımı ile alakalanmakla mükelleftirler.

İlköğretim müfettişleri yönetmeliğinde de müfettişlerin görevleri bir hayli geniş olarak tespit edilmiştir. “İlköğretim müfettişlerinin başlıca görevleri önem derecesine göre aşağıda gösterilmiştir” (Öz, 2003 : 18)

- a. Bölgesindeki ilköğretim kurumlarında görevli bulunanlara rehberlik etmek onları işbaşında yetiştirmek ve mesleğe intibaklarına yardım etmek,
- b. Bölgesindeki ilköğretim kurumlarını ve buralarda görevli bulunanları teftiş etmek ve çalışmalarını değerlendirmek,
- c. Bölgesindeki mili eğitimle ilgili konularda inceleme yapmak ve bilgi toplamak,
- d. Kendisine verilen veya lüzum görülen soruşturmaları yapmak.

Leeper (1969) ise müfettişin fonksiyonlarını şu şekilde belirtmiştir (Öz, 2003: 162).

1. İyi bir öğrenim ortamı için gerekli sınıf içi şartlarının hazırlanmasına yardımcı olmak
2. Metot ve materyallerin (her çocuğun emin ve devamlı bir şekilde gelişmesine yardımcı olacak şekilde) gelişmesini ve kullanılmasına yardımcı olmak
3. Okulun amaçlarının öğretmenler tarafından iyi bir şekilde anlaşmasını sağlamak
4. Teftiş programına, okul ve öğretmenlerin ihtiyacına göre yön vermek
5. Okul programlarının etkisini ölçebilecek bir değerlendirme yapmak
6. Yönetici ve öğretmenlerde teftişin bir öğretmenin mecbur olduğu mesleki bilgisini tamamlama işi olmayıp, müşterek bir çalışma olduğu anlayışını kazandırmak
7. Öğretmenlerin karşılaştıkları problemleri çözmeye yeterli yardımlarda bulunmak
8. Öğretmenlerin güven duyacakları bir işbirliği havası içinde çalışmalarını sağlamak

Teftişin fonksiyonları dikkate alınarak tanımlandığında, bir kurumda yapılan teftiş işlemleri aşağıdaki şekilde aşamalı olarak sıralanır (Taymaz, 2002: 5).

1. Hazırlanan faaliyet planını inceleme
2. Plan ile uygulamaları yerinde karşılaştırma
3. Plandan ayrılma, hata ve eksiklikleri saptama
4. Hatalı uygulamaları yer ve zamanında durdurma

5. Hata, sapma ve eksikliklerin nedenlerini bulma
6. Önleyici, düzeltici, giderici önlemleri belirleme
7. Önlemleri önerme, yol gösterme ve yardım etme
8. Önlemlerin uygulanmasını ve değişimleri izleme
9. Başarıyı etkileyen faktörleri araştırma bulma
10. Mesleki yardımda bulunma, işbaşında yetiştirme
11. Yenilik ve gelişmeleri izleme
12. Alanla ilgili inceleme yapma ve sonuçlarını raporlama
13. Değerlendirme yapma ve sonuçlarını raporlama
14. Yasa hükümlerine aykırı eylemleri soruşturma
15. Soruşturma raporlarını hazırlama ve sunma

BÖLÜM 2

YÖNTEM VE BULGULAR

I. PROBLEM CÜMLESİ

Araştırmanın temel sorusu “sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin teftişleri ile ilgili görüşleri nelerdir ?”

A) ALT PROBLEMLER

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin teftişlerini değerlendirmeleriyle ilgili alt problemler aşağıda verilmiştir;

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin teftişlerini yararlı bulma düzeyleri nedir?
2. Sosyal bilgiler öğretmenleri ilköğretim müfettişlerinin kurum teftişlerini nasıl değerlendirmektedirler?
3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin kurum teftişlerini değerlendirmelerinde cinsiyetlerinin, kıdem durumlarının, çalıştıkları yerleşim biriminin, mezun oldukları bölümün etkisi var mıdır?
4. Sosyal bilgiler öğretmenleri ilköğretim müfettişlerinin rehberlik ve mesleki yardım düzeylerini nasıl değerlendirmektedirler?
5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin rehberlik ve mesleki yardımlarını değerlendirmelerinde cinsiyetlerinin, kıdem durumlarının, çalıştıkları yerleşim biriminin, mezun oldukları bölümün etkisi var mıdır?
6. Sosyal bilgiler öğretmenleri ilköğretim müfettişlerinin teftiş sırasında öğretmene yaklaşımlarını nasıl değerlendirmektedirler ?
7. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin teftiş sırasında öğretmene yaklaşımlarını değerlendirmelerinde cinsiyetlerinin, kıdem

durumlarının, çalıştıkları yerleşim biriminin, mezun oldukları bölümün etkisi var mıdır?

8. Sosyal bilgiler öğretmenleri ilköğretim müfettişlerinin sosyal bilgiler dersine yönelik alan teftişlerini nasıl değerlendirmektedirler?
9. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin sosyal bilgiler dersine yönelik alan teftişlerini değerlendirmelerinde cinsiyetlerinin, kıdem durumlarının, çalıştıkları yerleşim biriminin, mezun oldukları bölümün etkisi var mıdır ?
10. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinden beklentileri nelerdir?

B) ARAŞTIRMANIN AMACI

Yapılan araştırmalar eğitimde denetimin gerekli olduğunda birleşmiştir. Karmaşık bir yapıya sahip olan eğitim sistemi girdisini toplumdandan alıp, çıktısını topluma veren bir örgüttür. Bu nedenle sürekli denetim yapılmadığında olumsuz sonuçlar doğurabilecek bir sistemdir. Ancak günümüzde teftiş deyince öğretmenlerde kaygı ve korku oluşturmaktadır.

Bu araştırmanın amacı ilköğretim okullarında görev yapan sosyal bilgiler ğretmenlerinin ilköğretim müfettişleri ile ilgili düşüncelerini ortaya koymaktır. Ayrıca ğretmenlerin cinsiyetlerinin, kıdem durumlarının, çalıştıkları yerleşim yerinin, mezun oldukları bölümlerin ilköğretim müfettişlerini değerlendirmelerinde bir farklılığa neden olup olmadığını açıklamaktır.

Ayrıca bu araştırmayla sosyal bilgiler ğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinden beklentileri de ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

C) SAYILTILAR

1. Sosyal bilgiler öğretmenleri ilköğretim müfettişlerinin teftişlerini yararlı bulmaktadırlar.
2. Sosyal bilgiler ğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin teftişlerini yararlı bulmalarında kıdem durumları farklılığa neden olmaktadır.
3. Sosyal bilgiler ğretmenlerinin çalıştıkları yerleşim birimi ilköğretim müfettişlerinin teftişlerini değerlendirmelerinde farklılığa neden olmamaktadır.
4. Sosyal bilgiler ğretmenlerinin cinsiyetleri ilköğretim müfettişlerini değerlendirmelerinde farklılığa neden olmamaktadır.
5. İlköğretim müfettişlerinin mezun oldukları bölüm ilköğretim müfettişlerini değerlendirmelerinde farklılığa neden olmamaktadır.
6. Sosyal bilgiler ğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerini değerlendirmeleri, beklentilerini etkilemektedir.

D) SINIRLILIKLAR

1. Afyon genelinde bulunan sosyal bilgiler ğretmenlerinin sayısı 233 dr.
2. Evrende vekil olarak çalışan ve sosyal bilgiler dersine giren öğretmenler alınmamıştır.

3. Evrende sosyal bilgiler dersine giren fakat asıl branşı sosyal bilgiler öğretmenliği olmayan öğretmenler alınmamıştır.

E) TANIMLAR

Eğitim: Eğitim yeni kuşakların, toplum yaşayışında yerlerini almak için hazırlanırken, gereken bilgi, beceri ve anlayışlar elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etmek etkinliğidir (Oğuzkan, 1974: 61).

Ertürk'ün (1974: 12) yaptığı eğitim tanımı ise en çok kabul edilen ve kullanılan eğitim tanımıdır. Ertürk 'e göre eğitim "bireyin davranışında, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir"

Teftiş : Arapça bir kavram olan teftiş kelime anlamı olarak inceleme, araştırma, soruşturma, doğruyu bulmak için tarama anlamlarına gelmektedir.tanım olarak ise teftiş " kamu sektöründe veya tüzel kişiliği bulunan kurumlarda yapılmakta olan işlerin mevcut mevzuata (kanun, tüzük, yönetmelik, genelge ve emirlere) uygun olarak yapılıp yapılmadığının yetkili kimseler tarafından denetlenmesi ve gözetlenmesi sürecidir (Türkyılmaz, 1966: 4).

Eğitimde Teftiş : Eğitim ve öğretimin geliştirilmesi amacıyla uygulamaların başarı derecesini objektif olarak belirleme süreci (Demirtaş,Güneş, 2002: 54).

Yakından Teftiş: Müfettişlerin kurum içinde görevli bulunmaları halinde yapılan teftiş (Demirtaş, Güneş, 2002: 164).

Uzaktan Teftiş: Teftiş eden ile edilenin aynı yerde bulunmamaları halinde yapılan teftiş (Demirtaş, Güneş, 2002: 159).

Sürekli Teftiş : Bir müfettişin veya teftişe yetkili bir kişinin belirli kurum veya kişileri devamlı olarak teftiş etmesi (Demirtaş, Güneş, 2002: 149).

Kurum Teftişi: Bir eğitim kurumunun amaçlarını gerçekleştirmede insan ve madde kaynaklarının sağlanma, yararlanılma durumunun gözlenmesi, kontrol edilmesi ve ölçütlere göre değerlendirilmesi (Demirtaş, Güneş, 2002: 98).

Ders Teftişi: Okullarda genel denetimler sırasında yada bunlardan ayrı olarak yapılan, branş öğretmenlerinin dersine ilişkin çalışmaları , uygulamadaki yeterliliği , öğrencilerin yetişme düzeyini inceleyip değerlendirmeye yönelik teftiş (Demirtaş, Güneş, 2002: 36).

Teftiş Kurulu Başkanlığı : MEB merkez ve taşra birimleri ile bakanlığa bağlı kurum ve kuruluşları denetlemek, gerekli inceleme ve araştırmaları yapmak ve ilgililere mesleksi yardım hizmetini yerine getirmekle ve gereğinde de soruşturma yapmakla görevli denetleme kuruluşu (Demirtaş, Güneş, 2002: 151).

Rehberlik: Demokratik ortam içinde bireyin kapasitesini kullanması, yeteneklerini en uygun biçimde geliştirmesi, içinde bulunduğu toplumun sorumlu ve uyumlu bir üyesi olarak kendini gerçekleştirmesini amaçlayan, uzman kişilerce verilen ,tüm eğitim programının bir parçası olarak sunulan hizmetlerin bütünü (Demirtaş, Güneş, 2002: 136).

Vekil Öğretmen: Hastalık, özür yada öğretmen eksikliği gibi nedenlerle bir asıl öğretmenin yerine derse giren ve onun öteki görevlerini de yapan geçici öğretmen. (Demirtaş, Güneş, 2002: 162).

Uzmanlık: Belirli özgül bir iş ya da yargı konusunda bir kişinin sahip olduğu yetenek ve bilgilerin tümü (Demirtaş, Güneş, 2002: 160).

Rol: Belirli bir sosyal statüdeki kişiyi göstermesi beklenen davranış örüntüsü (Demirtaş, Güneş, 2002: 137).

F) İLGİLİ ARAŞTIRMALAR VE YAYINLAR

Öz (1977) “Türk Eğitim Sisteminde İlköğretim Müfettişlerinin Rolü” konulu araştırmada, ilköğretim müfettişlerinin görevleri gereği olan uygulamadaki faaliyetleri, mevzuatın gerektirdiği ve modern teftiş anlayışının ön gördüğü faaliyetlerle karşılaştırılarak, aralarında manidar farklar olup olmadığı amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda;

1. Türk eğitim sisteminde ilköğretim müfettişlerinin faaliyetlerini tespit etmiş bulunan mevzuat, modern teftiş anlayışının gerisinde kalmıştır.
2. İlköğretim müfettişlerinin uygulamadaki faaliyetleri, mevzuatın gerektirdiği ve modern teftiş anlayışının ön gördüğü faaliyetler seviyesinin altında kalmıştır.
3. Türk eğitim sisteminde rolü olduğu tespit edilen ilköğretim müfettişlerinin, bu rollerini beklendiği şekilde yerine getirebilmeleri için, modern teftiş anlayışının öngördüğü seviyeye ulaştırılmaları gerekir.

Ünal (1999) “ilköğretim denetçilerinin rehberlik rolünü gerçekleştirme yaklaşımlarını” ortaya koyan bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada 245 öğretmene anket uygulanmıştır. Ünal araştırmasında ilköğretim müfettişlerinin rehberlik rollerini gerçekleştirirken; koşulsuz saygı, açıklık-dürüstlük, empatik anlayış ilkelerine uyma derecelerini ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Ünal araştırma sonucunda elde ettiği verilerle şu sonuçlara varmıştır.

1. İlköğretim okulu öğretmenlerinin algılarına göre; ilköğretim denetçileri rehberlik rolünü oynarken koşulsuz saygı, dürüstlük-açıklık ve empatik anlayış ilkelerine uymalarında öğretmenlerin cinsiyetlerine, kıdemlerine, ve branşlarına göre bir farklılık görülmemektedir.
2. İlköğretim öğretmenlerinin algılarına göre; ilköğretim denetçileri rehberlik rolünü oynarken koşulsuz saygı, dürüstlük-açıklık, ve empatik anlayış ilkelerine çok az uymaktadır.

Gökçe (1994) “Bağımsız Ortaokullar ile İlköğretim Okulları 2. Kademesinde Denetim Amaçlarının Gerçekleşmesi ve Denetim İlkelerine Uyulması Konusunda Denetçi ve Öğretmen Görüşleri” adında bir araştırma yapmış ve bu çalışmada Ankara ilinde görev yapmakta olan öğretmen ve müfettişleri örneklem olarak almıştır.

Araştırmada denetim amaçlarına uyulması ve denetim amaçlarının gerçekleşmesinde denetim ilkelerine uyulma düzeyi ile ilgili öğretmen ve müfettiş görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma bulguları değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır;

1. Öğretmenlere göre; denetim amaçlarından sadece “ilköğretim amaçlarının gerçekleşme düzeyini belirleme çok az düzeyde gerçekleşmekte; diğer bütün denetim alanları hiç gerçekleşmemektedir.
2. Müfettişlere göre denetim amaçları büyük ölçüde gerçekleşmektedir.
3. Amaçların gerçekleşmesine ilişkin olarak müfettiş ve öğretmenler farklı görüştedirler.
4. Müfettişler en yüksek oranda “öğretmenler arasındaki bireysel farklılıkları dikkate alma” ilkesine “büyük ölçüde” uyulduğu görüşündedirler.
5. Müfettişler denetimin planlı olarak yürütülmesi, öğretmenleri denetim sonuçlarının değerlendirilmesi sürecine katma, öğretmenle denetimle ilgili

sonuçları paylaşma, öğretmen başarısının değerlendirilmesinde okulun olanaklarını dikkate alma ilkelerine “büyük ölçüde” uyulduğu görüşündedirler.

6. Öğretmenler ise; öğretmenlerin düşüncelerini özgürce ifade etmelerine olanak tanıma, öğretmenleri denetim sonuçlarının değerlendirilmesi sürecine katma, denetim sonuçlarından öğretmeni açık olarak bilgilendirme ilkelerinin hiç gerçekleşmediği görüşündedirler.

Bu araştırmada da teftiş ile ilgili olarak öğretmenlerin ve müfettişlerin çok farklı görüşlerde oldukları görülmüştür.

Özbek (1997) “Öğretmenlerin Ders Teftişi Etkinliklerinde Müfettişlerden Beklentileri ve Bu Beklentilerin Müfettişlerce Gerçekleşme Düzeyleri” adındaki araştırmasında Niğde ilinde görev yapmakta olan 219 ilköğretim okulu, 22 ilköğretim müfettişini örneklem olarak almıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin ders teftişi etkinliklerinde müfettişlerden beklentileri ile bu beklentilerin gerçekleşme düzeylerinin düşük olduğu ortaya çıkarılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlere göre beklentiler “düşük” düzeyde, müfettişlere göre “yüksek” düzeyde gerçekleşmektedir. Hem öğretmen hem müfettişlere göre; değerlendirmede tarafsız davranma, öğretmene önerici davranışlar gösterme, teftiş sırasında öğretmeni kaygılandırmama davranışları en önemli etkinliklerdir. Kısaca bu araştırmada teftiş alt sisteminden beklenen ile gerçekleştirilen arasında büyük fark vardır.

Büyükaslan (1996) “İlköğretim Okullarındaki Öğretmenlerin İlköğretim Denetmenlerinin Ders Denetimine İlişkin Algı ve Beklentileri” isimli araştırmasında Mardin il merkezinde bulunan ilköğretim okullarında görev yapmakta olan 114 öğretmen denek olarak ele almıştır. Araştırma sonucunda öğretmenler ilköğretim müfettişlerince yapılan ders teftiş etkinliklerini yetersiz bulmuşlardır. Araştırmaya katılan öğretmenler özellikle ders denetimi öncesi öğretmenle görüşülmediği konusunda şikayetçi olmuşlardır. Ayrıca bu araştırmada öğretmenler müfettişlerin branş ve sınıf öğretmenleri arasındaki işbirliğini saptayabildiğini, sınıfın fiziksel koşullarının inceleyebildiğini, var olan araç gereç kullanımını teşvik ettiğini düşünmüşlerdir. Bu araştırmada öğretmenlerin ders denetimine ilişkin beklentilerinin yüksek olduğu konuların başında denetim sürecinde kendilerine yer verilmesi konusudur. Öğretmenlerin ders denetimi ile ilgili en önemli beklentileri “denetmenler, öğretmenlerin düşüncelerini özgürce ifade etmelerine olanak tanıması” yargısıdır.

Bilir (1991) “Türk Eğitim Sisteminde Teftiş Alt Sisteminin Yapı ve İşleyişi” adlı araştırmasında teftiş sisteminin yapı ve işleyişinin genel bir değerlendirmesini yapmış, var olan durum ile beklenen durum arasındaki fark belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre;

1. Var olan teftiş yapısı ile benimsenen amaçlara ulaşılamaz
2. Araştırmaya katılan gruplar, teftişte objektif değerlendirmeye duyulan özlemi tekrar etmişler, yardım edici ve geliştirici teftiş anlayışının ön plana çıkarmışlardır.
3. Teftiş sisteminde, hizmet bütünlüğü ilkesine uyulmalıdır.

1977 yılında Karagözoğlu'nun araştırmasına 60 milli eğitim müdürü, 1095 ilköğretim müfettişi, 591 ilköğretim müdürü ve 2343 ilkokul öğretmeni katılmıştır. Araştırmada ilköğretim müfettişlerinin eğitim öğretim etkinliklerinde öğretmene ne derecede rehberlik ve mesleki yardım yapabildikleri konusunda milli eğitim müdürleri, ilköğretim müfettişleri, ilköğretim müdürleri ve öğretmenlerin görüşlerini saptamayı ve farklılıkları ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmada şu sonuçlar elde edilmiştir; öğretmenler, milli eğitim müdürleri ve ilköğretim müdürleri müfettişlerin mesleki yeterlilikleri bulunmadığını düşünürken, müfettişler kendilerini yeterli bulmaktadırlar. Müfettişler öğretmene yakın olduklarını, yönetimle öğretmen arasında uzlaşma sağladıklarını düşünmektedirler ancak geride kalan denek grupları bu konuda aynı görüşü paylaşmamaktadırlar. Müfettişler öğretmenlere değerlendirmede kullanılan ölçütleri çoğunlukla belirttiklerini, tarafsız ve güvenilir olduklarını idari soruşturmalarda güven verici bir davranışa sahip olduklarını düşünürken diğer denekler buna katılmamıştır.

Araştırmaya katılan bütün gruplar müfettişlerin daha yeterli olabilmeleri için en az 4 yıl yüksek öğrenim görmeleri gerektiği ve bir müfettişe düşen öğretmen sayısının azaltılması gerektiği konusunda hem fikir olmuşlardır.

Başar (1985) eğitim müfettişlerinin seçilmesi ve yetiştirilmesi konusunda yaptığı araştırmada; müfettiş yetiştirilmenin kurs ve seminerlerle çözümlenebilecek bir sorun olmadığını, müfettişin uzmanlık eğitiminden geçmiş olmasını, lisansüstü öğrenimi, rehberlik, öğreticilik, yönetim, araştırma ve soruşturma boyutlarını kapsamaması gerektiği sonuçlarına ulaşmıştır.

Seçkin (1978) müfettişlerin göstermesi gereken yeterlik alanlarını şu şekilde belirtmiştir;

1. Öğretmenin metot ve teknikleri geliştirmesine fırsat ve olanak hazırlama,
2. Çalışanların başarılarını değerlendirerek yükselmelerine olanak sağlama,
3. Yetkiden önce etki yollarını deneme,
4. Amaçlardan sapma nedenlerini, inceleme ve düzeltme yollarını gösterme,
5. Çalışanların çevreye uyumlarında destek olma,
6. Kişilerin ihtiyaçlarına duyarlı olma ve bakanlığa bildirme,
7. Çalışanların mesleki gelişmeleri için yöntem geliştirme,
8. Eğitimdeki verimin artması için araştırma yapma,
9. Çalışanların mesleki gelişmeleri için yöntem geliştirme, eğitimdeki verimin artması için araştırma yapma,
10. Çalışanların moralini yükseltme ve teşvik etme,
11. Mesleki toplantılar düzenleme,
12. Bakanlığın kültür politikasının anlaşılmasını sağlama,
13. Çalışanların samimi işbirliğine yöneltme,
14. Örgütsel çatışmayı verimlilik aracı olarak kullanabilme,
15. Okulun çevre, veli ile olan ilişkilerine önem verme,
16. Müfettişlerin bu yeterlilikleri düşük olarak gösterdikleri sonucuna varmıştır.

Yalçınkaya 1992 yılında yaptığı araştırmasında Diyarbakır, Erzincan, Rize, Kırşehir, Uşak, Tekirdağ illerinde 5 farklı türde ortaöğretim kurumunda görev yapan okul yöneticileri, öğretmenleri ve bunların teftişini yapan bakanlık müfettişlerini denek olarak ele almıştır. Uygulanan anket sonucunda tüm gruplar “branşlardan yeterli sayıda müfettiş bulunmamasından dolayı, müfettişin branşının dışındaki derslerin teftişini de yapmak zorunda kalması”nın önemli bir sorun olduğunu belirtmiştir. Yine bütün gruplar teftiş ve rehberlik çalışmalarına yeterli zaman ayrılmamasından şikayetçidirler.

Has (1998) yaptığı araştırmada Ankara ilini örnek alarak 131 müfettiş ve 401 öğretmene anket çalışması uygulamıştır. Araştırmada elde edilen veriler değerlendirildiğinde müfettişler ve öğretmenler; dersliğin fiziki durumuyla ilgili yapılan teftişlerin öğretmenlerin uygulamalarını gerçekleştirmesine aritmetik ortalamaya göre “orta” derecede rolü olduğu görüşündedirler. Müfettiş ve öğretmenler, eğitim-öğretim çalışmalarıyla ilgili yapılan teftişin öğretmenlerin uygulamalarını gerçekleştirmelerine aritmetik ortalamaya göre “orta” derecede rolü olduğu görüşündedirler. Bu araştırmada öğretmenler yıllık çalışma programının uygulanması ve okuttuğu ders ve sınıflarla ilgili kayıt tutulması konularında yapılan teftişlerin öğretmenlerin uygulamalarını geliştirmesine katkısı olmadığını düşünürken, müfettişler bu konuların “çok” katkısı olduğunu düşünmektedirler.

Atay (1984) ilkokul öğretmenlerinin denetçilerin yeterlik alanlarına ilişkin beklentilerinin neler olduğunu saptamak ve sistemin iyileştirilmesine yönelik önerilerde bulunmak için yaptığı araştırmada örneklem olarak Trabzon ilindeki öğretmenlerin 200’ünü almıştır. Araştırma sonuçlarına göre;

Öğretmenlerin müfettişlerde en çok önem verdikleri yeterlikler şunlardır;

a. Yöneticilikle İlgili

1. Değerlendirilenler için ortak bir model uygulama,
2. Okul ile ilgili yenilikleri, gelişmeleri ilgililere duyurma,
3. Personelin karara ve yönetime katılmalarını sağlama,
4. Aynı sınıfta yada dersleri okutan öğretmenlerin birlikte plan hazırlamaları ve bütünlük içinde yürütmelerini sağlama,

b. Liderlik İle İlgili

1. Öğretmenle güvene dayalı ilişki kurma,
2. Öğretmenin haksızlığa uğraması durumunda öğretmeni koruma,
3. Denetim sonunda yapılan toplantılarda görüşleri serbestçe söyleme olanağı verme,
4. Öğretmeni teşvik etme ve sorumluluğa yöneltme,
5. Aranılan kaynak kişi ve eğitimci olarak davranmak,

6. Denetim ilkeleri ve mevzuat yönünden tutarlı bir görüş ve uygulamaya örnek olma,

c. Rehberlik İle İlgili

1. Öğretmenlerin mesleki gelişmelerine katkıda bulunma,
2. Öğretmenlere kendilerini gerçekleştirmelerinde yöntem ve araçları kendi kendilerine bulmalarına yardımcı olma,

d. Öğreticilik İle İlgili

1. Örnek derslerle ders işlemeyi gösterme,
2. Öğretmenlerin işbaşında yetiştirmeleri için toplantılar düzenleme,

olarak belirlenmiştir.

e. Araştırma uzmanlığı ile ilgili en fazla önem verilen yeterliklerde ;

1. Eğitim ve öğretimde verimliliği artırma ve sürekli gelişme için gerekli araştırma yapma yaptırma ve sonuçları yorumlama,
2. Kişi ve grupların istek, gereksinim ve dileklerini saptayıp değerlendirme ve üst makamlara zamanında duyurma,
3. Amaçlardan sapma varsa nedenlerini inceleyerek düzeltme yollarını arama olarak sıralanmıştır.

Bozkurt (1995) Elazığ ilini örnek alan araştırmasında ilköğretim okullarında ders denetiminin değerlendirmesini yapmaya çalışmıştır. Hazırlanan anket soruları 31 ilköğretim müfettişine, 51 ilköğretim okulu yöneticisine, 100 ilköğretim okulu branş öğretmenine ve 122 sınıf öğretmenine uygulanmıştır. Anket sonuçları değerlendirildiğinde; denek grupları arasında görüş farklılıkları olduğu ortaya çıkmıştır. Müfettişler ders denetiminin amaçlarını çok yerine getirdiklerini düşünürken bu durum yönetici ve branş öğretmenlerince “orta” sınıf öğretmenlerince “az” olarak derecelendirilmiştir.

Korkmaz 1998 yılında yaptığı araştırmasında Ankara ilinde görev yapmakta olan 248 ilköğretim okulu müdürüne anket uygulamıştır. Elde edilen veriler değerlendirildiğinde şu sonuçlar elde edilmiştir;

1. İlköğretim okulu müdürlerine göre müfettişler eğitim öğretim işleri denetim alanındaki teftişlerini orta derecede gerçekleştirmektedirler,
2. İlköğretim okulu müdürlerinin görüşlerine göre müfettişler yönetim işleri denetim alanı teftişlerini orta derecede gerçekleştirmektedirler,
3. İlköğretim okulu müdürlerine göre müfettişler büro işleri denetim alanına ilişkin teftişlerini çok düzeyde gerçekleştirmektedirler,
4. İlköğretim okulu müdürlerinin müfettişleri değerlendirmelerinde cinsiyetleri, branşları, öğrenim durumları, mesleki ve yöneticilik kıdemleri bir farklılığa neden olmamaktadır.

Uludağ (2000) yaptığı araştırmasında eğitimde etkili denetim düşüncesini oluşturmayı amaçlamıştır. Alan taramasından elde ettiği sonuçlar şu şekildedir:

1. Eğitim süreci, eğitim denetiminin amaçlarını gerçekleştirmesi durumunda etkili olmaktadır,
2. Etkili denetim örgütsel amaçlara göre yapılıdır,
3. Etkili denetim durumsaldır. Duruma göre en etkin denetim yöntem ve tekniklerini kullanmayı gerektirmektedir,
4. Eğitimde etkili denetim, insan ilişkilerine dayanmaktadır. insanı anlamayı ve tanımayı gerektirir,
5. Etkili denetimin amaçlarından biriside insan kaynaklarını geliştirmedir. Öğretmenin gelişmesini esas alan denetim etkili denetimdir,
6. Etkili denetimde öğretmen ve denetmen arasında açık ve anlaşılır bir iletişim vardır. Aynı zamanda etkili denetim öğretmen moralini yükseltici, ona eksiklerini, çözüm yollarını gösterici ve paylaşımcıdır,
7. Etkili denetim, yenilikçi ve değişimcidir. Değişimin planlanması ve uygulanması sırasında etkindir. Yenilikleri izler ve destekler.

Karakuş (1999) araştırmasında denetim alt sistemine ilişkin çıkarılan yasal metinlerin nasıl bir yön verdiği, olması gereken etkili eğitim denetimi için izlenmesi gereken denetim yaklaşımı ve oluşturulması gereken denetim yapısının nasıl olması gerektiğinin belirlenmesini amaçlamıştır. Araştırmada ilgili alan yazın taranmış, elde edilen veriler probleme yanıt olabilecek biçimde analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır: Cumhuriyet dönemine kadar müfettiş yetiştirme konusunda bir çalışma olmamış, cumhuriyet döneminde ise milli eğitim bakanlığının düzenlediği hizmet içi eğitim kursları ile müfettiş yetiştirilmiş ancak uzmanlık ve yeterliğe dayalı bilimsel bir hizmet öncesi eğitim yapılmamıştır. İlk ve orta öğretim düzeyinde denetim sistemlerinin ayrı olması denetimin bütünlüğünü bozmaktadır. Denetim uygulamalarına yön veren yasal metinlerin dağınık, sık sık değişmesi, eski olması, denetmenlerin yönetmelik ve genelgeleri takip edebilmelerini zorlaştırmaktadır. Okullarda eğitim öğretim etkinliklerini kontrol etmek, öğretmenlerin görevlerini eksik yada yeterince yapmadığı durumlarda ceza önermek başlıca denetim etkinlikleridir ve müfettiş eğitim sürecinde rehberlik eden bir eğitim uzmanı olmaktan çok, rutin işler yapan bir yönetici konumunda olduğu görülmektedir. Alan dışından öğretmen istihdamı ve vekil öğretmenlik uygulamasının denetim etkinliklerini zorlaştığı görülmektedir. Denetim etkinlikleri eğitim sürecini geliştirmeyi sağlayacak nitelikte değildir. Türkiye eğitim sisteminde klasik denetim anlayışı ağırlıktadır. Denetim örgütü çağdaş anlamda işlevini yerine getirmede yapısal olarak yoksundur. Sistemin yapısı işleyişi e eleman nitelikleri bu hizmetlerin gerçekleşmesini sağlayıcı bir nitelikte görülmemektedir.

II. VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Anket formu araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Anket hazırlanmadan önce sistemin örgüt yapısı, öğeleri, konuyla ilgili müfettişin rolleri, görevleri, yasal uygulamalar, konuyla ilgili bilimsel çalışmalar taranmıştır.

Veri toplama aracı olarak geliştirilen anket, tüm denekler için ortak hazırlanmıştır. Anketin genel açıklama kısmında, anketin nasıl cevaplanması gerektiği, ankete verilecek cevapların sadece araştırma için kullanılacağı vurgulanmış ve isim belirtilmemesi istenmiştir. Anket 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sosyal bilgiler öğretmenlerinin kişisel bilgilerini içeren sorular yer almıştır. Bu bölümde sosyal bilgiler öğretmenlerinin cinsiyetleri, mezun oldukları bölümleri, kıdemleri,

görev yapmakta oldukları yerleşim birimi ve ilköğretim müfettişlerinin teftişlerini yararlı bulup bulmadıkları sorulmuştur.

Anketin ikinci bölümünde sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin teftişlerine ilişkin görüşleri ile ilgili 30 soru bulunmaktadır. İkinci bölümdeki: 1-2-3-4-5.6.16. maddeleri sosyal bilgiler öğretmenlerinin genel olarak kurumun fiziki şartları ve eğitim öğretim ortamının teftişine yönelik düşünceleri içeren cümlelerdir. Bölümdeki 7-8-9-10-11-17-18-20-24. sorular müfettişin rehberlik ve mesleki yardımına ilişkin düşüncelerdir. Bu bölümdeki 12-13-14-15-19-21-22-23-25. sorular müfettişin teftiş sürecindeki davranış boyutuyla ilgili düşünceleri ortaya çıkarmaya yönelik sorulardır. Sosyal bilgiler dersine yönelik alan teftişine yönelik düşünceler ise 26-27-28-29-30. sorulardır.

Anketin üçüncü bölümünde ikinci bölümde verilen düşüncelerle ilgili beklentiler verilmiştir.

A) ANKETİN GELİŞTİRİLMESİ

Araştırmanın kuramsal temelini oluşturmak ve ankette yer alacak soruları belirlemek amacıyla alanla ilgili bilimsel yayınlar incelenmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı'na yayınlanan yönetmelik, yönerge, alanda yapılmış tezler, yayınlanmış makaleler ve eserler taranmış ve incelenmiştir.

İlköğretim müfettişlerinin rolleri, görevleri ve teftiş ile ilgili ilkeler analiz edilmiş ve bunun sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin kurum, eğitim öğretim ortamını teftişleri, rehberlik ve mesleki yardımda bulunma düzeyleri, teftiş sürecinde davranışları ve sosyal bilgiler dersine yönelik alan teftişleri ile ilgili 30 tane soru hazırlanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu soruları çok, oldukça, az ve hiç olmak üzere 4'lü ölçeğe göre değerlendirmeleri istenmiştir.

B) ANKETLERİN UYGULANMASI

Anket uygulaması öğretmenlerle birebir görüşülerek yapılmıştır. Ancak anket uygulaması esnasında öğretmenlerin konu müfettişlerle ilgili olduğu için sorulara cevap vermek istemedikleri görülmüştür. Öğretmenleri elde edilen verileri sadece araştırma için kullanılacağına ikna etmek zor olmuştur.

C) VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI

Anket yoluyla toplanan verilerin işlenmesine geçilmeden önce cevaplama işleminin açıklamaya uygun yapıp yapılmadığı, cevaplanmamış anket bulunup bulunmadığı anketlerin tümü incelenerek kontrol edilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ankete yansıyan görüşlerinden elde edilen verilerin analizi için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) paket programı kullanılmıştır.

Anket formunda kullanılan ölçeğin ağırlık sınırları aşağıdaki gibi sayısallaştırılmıştır.

Seçenek	Ağırlık	Sınırları
Çok	4	3.26-4.00
Oldukça	3	2.50-3.25
Az	2	1.76-2.50
Hiç	1	1.00-1.75

Anket yoluyla elde edilen verilerin analizi aşağıdaki gibi yapılmıştır:

1. Anketin birinci bölümünde yer alan kişisel bilgilere ilişkin verilerin frekans ve yüzdeleri tespit edilmiştir.
2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin teftişlerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi aritmetik ortalama ve yüzdeler hesaplamalarıyla yapılmıştır.
3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin teftişlerine ilişkin sorulara vermiş oldukları yanıtlarda: cinsiyet faktörünün etki edip etmediğini ortaya çıkarmak için "t" testi uygulanmıştır

4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin teftişlerine ilişkin sorulara vermiş oldukları yanıtlarda: görev yaptıkları yerleşim biriminin, kıdem durumlarının, mezun oldukları bölümün etki edip etmediğini ortaya çıkarmak için “F” testi uygulanmıştır.

III. EVREN VE ÖRNEKLEM

Bu bölümde araştırmanın evren ve örnekleme hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmanın yöntemi betimsel – survey yöntemidir. Araştırmanın evrenini Afyon il merkezi, ilçe merkezleri, köy ve kasabalarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem olarak 105 sosyal bilgiler öğretmeni alınmıştır.

Araştırmanın örnekleme katılan öğretmenlerin %42’si bayan öğretmenlerden, %58’i ise erkek öğretmenlerden oluşmaktadır.

Tablo 1. Ankete Katılanların Cinsiyet Grubuna Göre Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kadın	45	42
Erkek	60	58
Toplam	105	100

Tablo 1’de de görüldüğü gibi ankete katılan deneklerin %42 ‘si kadın öğretmenlerden oluşurken,%58’i erkek öğretmenlerden oluşmaktadır.

Tablo 2. Ankete Katılan Öğretmenlerin Kıdem Durumlarına Göre Dağılımları

Kıdem Grupları	f	%
1-5 Yıl Ve Daha Az	35	33
6-10 Yıl Arası	36	34
11-15 Yıl Arası	15	14
16 Yıl Ve Daha Fazla	19	18
Toplam	105	100

Tablo 2’de de görüldüğü gibi ankete katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin %33’ü görevlerinin ilk 5 yılındadır. Ankete katılanların % 34’ü 6-10 yıl arasında kıdem grubunda iken, %14’ü 11-15 arasındadır. Ankete katılanların % 18’i ise 16 yıl ve daha uzun süredir görev yapmaktadırlar.

Tablo 3. Örneklemi Oluşturan Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Yerleşim Birimlerine Göre Dağılımı

Öğretmenlerin Görev Yaptıkları Yerleşim Birimi	f	%
İl Merkezi	31	30
İlçe Merkezi	52	50
Köy-Kasaba	22	20
Toplam	105	100

Tablo 3’de de görüldüğü gibi ankete katılanların yarısı ilçe merkezlerinde görev yapmaktadır. %30’u il merkezindeki öğretmenler iken %20’si köy-kasabalarda görev yapmamaktadır. Özellikle köy ve kasabalarda ilköğretim okullarının azlığı ve buralarda branş öğretmeni yetersizliği köy ve kasabalardaki deneklerin sayısını azaltmıştır.

Tablo 4. Ankete Katılanların Mezun Oldukları Bölümlere Göre Dağılımı

Mezun Olunan Bölüm	f	%
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	42	40
Tarih Öğretmenliği	41	40
Coğrafya Öğretmenliği	22	20
Toplam	105	100

Son yıllarda ülkemiz eğitim sisteminin en büyük sorunu branş öğretmenlerinin kendi branşları dışında farklı alanlarda öğretmenlik yapmalarıdır. Bu sorun sosyal bilgiler öğretmenliği alanında da kendini göstermiştir.

Tarih öğretmenliği ve coğrafya öğretmenliği mezunu olanların bir kısmı kendi alanlarında, bir kısmı sınıf öğretmenliği alanında görev yaparken bir kısmı da sosyal bilgiler öğretmenliği alanında görev yapmaktadır. Bu durumun ilköğretim müfettişlerinin teftişlerini değerlendirmelerinde bir farklılığa neden olup olmadığını ortaya çıkarmak için ankete katılan öğretmenlere mezun oldukları branşlarda sorulmuştur.

Tablo 4'e bakıldığında ankete katılan öğretmenlerin % 40'ı sosyal bilgiler mezunlardır. Tarih öğretmenliği bölümü mezunu olanların oranı da sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü mezunu olanlar ile aynıdır. Coğrafya öğretmenliği bölümü mezunu olanlar ise % 20 oranındadır.

IV. BULGULAR VE YORUMLAR

A) BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGU VE YORUMLAR

Birinci alt problem “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin teftişlerini yararlı bulma düzeyleri nedir” biçiminde ifade edilmiştir.

Tablo.5.Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin İlköğretim Müfettişlerinin Teftişlerini Yararlı Bulma Düzeyleri

İlköğretim Müfettişlerinin Teftişleri Yararlı mıdır?	f	%
Evet	39	37
Hayır	66	63
Toplam	105	100

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin %37'si ilköğretim müfettişlerinin teftişlerini yararlı bulurken, %63'ü yararlı bulmamaktadır. Sonuçlardan da anlaşıldığı üzere sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük bir kısmı ilköğretim müfettişlerinin teftişlerini yararlı bulmamaktadırlar. Daha önce yapılan birçok

araştırmada öğretmenlerin teftişe yaklaşımlarının olumsuz olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu bulgular diğer araştırmaları onaylar niteliktedir.

B) İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGU VE YORUMLAR

İkinci alt problem ‘‘Sosyal Bilgiler Öğretmenleri İlköğretim Müfettişlerinin Kurum Teftişlerini Nasıl Değerlendirmektedirler?’’ ğeklindedir.

‘‘Kurum teftişi, okulun eğitim ve yönetim süreçleri ile bunlarla ilgili kayıt ve işlemlerin incelenerek, kurumun genel işleyişi hakkında bir hükme varmak üzere yapılan teftiştir. Buna müessese teftişi de denilmektedir. Bir eğitim kurumunda öğretmenlerin ders teftişleri ve sonunda ders teftiş raporları düzenlenmesi işleri kurum teftişi ile birlikte yapılırsa da, kapsam bakımından bu teftişin dışında kalmaktadır’’ (Taymaz, 2002: 147)

İlköğretim kurumlarında kurum teftişinin kapsamı, amaçları, ilkeleri, yapılırken dikkat edilecek hususlar ve incelenecek durumlar Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Rehberlik ve Teftiş Yönergesinde maddeler halinde sırlanmış ve geliştirilen gözlem formlarının kullanılması öngörölmüştür (Taymaz, 2002: 154).

Yapılan güvenilirlik testiyle kurum teftişinin alpha değeri 77 olarak bulunmuştur. Öğretmenlere kurum ve eğitim öğretim ortamının teftişi ortalaması 2.63 olarak bulunmuştur. Bu ortalama değerlendirildiğinde araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin kurum ve eğitim öğretim teftişinin ‘‘oldukça’’ gerçekteştiğini düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin kurum teftişi ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar aşağıdaki Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Ankete Katılanların Kurum ve Eğitim Öğretim Çalışmalarının Teftişi İle İlgili Değerlendirmeleri

Soru	Çok		Oldukça		Az		Hiç		Toplam		Ortalama X
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
1	28	26.66	55	52.38	21	20	1	0.95	105	100	3.07
2	10	9.52	40	38.09	52	49.52	3	2.85	105	100	2.55
3	13	12.38	43	40.95	36	34.28	13	12.38	105	100	2.54
4	30	28.57	42	40	21	20	12	11.42	105	100	2.86
5	15	14.28	49	38.09	32	30.47	9	8.57	105	100	2.7
6	11	10.47	51	48.57	33	31.42	10	9.52	105	100	2.63
16	9	8.57	25	23.80	52	49.52	19	18.02	105	100	2.23
Top	116	15.78	305	41.49	247	33.60	67	9.11	735	100	2.64

Sorular ayrıntılı olarak incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin kurum ve eğitim öğretim teftişine ilişkin olarak en çok gerçekleştiklerini düşündükleri “müfettişlerin okul ve bölümlerin genel durumu, temizlik ve düzenini incelemektedirler” maddesidir. Bu düşüncenin aritmetik ortalaması 3.07 dir. Bu aritmetik ortalamaya göre öğretmenler okul ve bölümlerinin genel durumunu, temizlik ve düzeninin oldukça değerlendirildiğini düşünmektedirler. Öyle ki araştırmaya katılan öğretmenlerin sadece %0.95’i bu konunun hiç gerçekleşmediğini düşünürken, çok az bir kısmı (% 20’si) az gerçekleştiğini düşünmektedirler. Geriye kalan grup bu konu ile ilgili olumlu bir yaklaşım içinde bulunmuşlardır.

Kurum teftişi ile ilgili olarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin oldukça gerçekleştiğini düşündükleri diğer bir konu “Üst makamlardan gelen genelgelerin,

tebliğ ve emirlerin kurumlara vaktinde ulaşım ulaşmadığı ve gereğinin yapılmı yapılmadığının incelenmesidir” araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin %28’i bu konuyla ilgili teftişin çok gerçekleştiğini düşünürlerken, % 40’ı oldukça gerçekleştiğini düşünmüştür.

Büyükaslan (1996) yaptığı araştırmada öğretmenlerin denetim etkinliklerine ilişkin en yüksek puanı ortalama algı puanını fiziksel çevre ile ilgili yargılardan almışlardır. Buna rağmen öğretmenlerin en önemli beklentileri denetim sürecinde kendilerine yer verilmesi konusudur.

Karagözoğlu (1977) öğretmen başarısının değerlendirilmesinde sınıfın tertip ve düzenin denetmenlerin kararlarını önemli derecede etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu görüş, öğretmenlerin ders denetimi etkinliklerinde fiziksel çevrenin önemli olduğu hakkındaki yüksek düzeyde algılara sahip olmaları sonucunu desteklemiştir.

C) ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGU VE YORUMLAR

Üçüncü alt problem “sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin kurum ve eğitim öğretim çalışmalarını teftişlerine yaklaşımları cinsiyete, görev yapılan yerleşim birimine, kıdeme ve mezun olunan bölüme göre değişiklik göstermekte midir?” şeklinde belirtilmiştir.

Tablo 7. Ankete Katılanların Cinsiyetlerine Göre İlköğretim Müfettişlerinin Kurum ve Eğitim Öğretim Çalışmalarını Teftişlerine Yaklaşımları

Kurum ve Eğitim Öğretim Ortamının Teftişi	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma
	Bayan	45	2,74	0,51
	Erkek	60	2,57	0,54

Büyükaslan araştırmasında öğretmenlerin cinsiyetlerine göre, ders denetimi etkinliklerine ilişkin beklentileri arasında anlamlı bir farklılık bulmamıştır.

Yapılan “t” testi sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin kurum ve eğitim öğretim ortamını teftişlerini değerlendirmelerinde anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Diyebiliriz ki sosyal bilgiler öğretmenlerinin cinsiyetleri ne olursa olsun kurum ve eğitim öğretim ortamının teftişinin yeterince gerçekleştiği görüşünde birleşmişlerdir.

Tablo 8. Ankete Katılanların Görev Yaptıkları Yerleşim Birimlerine Göre İlköğretim Müfettişlerinin Kurum ve Eğitim Öğretim Çalışmalarını Teftişlerine Yaklaşımları

Kurum ve Eğitim Öğretim Çalışmalarının Teftişi	Görev Yapılan Yerleşim Birimi	N	Ortalama	Standart Sapma
	İl Merkezi	31	2,62	0,56
	İlçe Merkezi	52	2,60	0,55
	Köy, Kasaba	22	2,76	0,45
	Toplam	105	2,64	0,53

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kıdem durumları ilköğretim müfettişlerinin kurum ve eğitim öğretim ortamını değerlendirmelerinde anlamlı bir farklılığa neden olup olmadığını belirlemek için yapılan “F” testinde yine aynı sonuca ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin kurum ve eğitim öğretim ortamını teftişlerinde anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır.

Tablo 9. Ankete Katılanların Kıdemlerine Göre İlköğretim Müfettişlerinin Kurum ve Eğitim Öğretim Çalışmalarını Teftişlerine Yaklaşımları

Kurum ve Eğitim Öğretim Ortamının Teftişi	Kıdem Durumu	N	Ortalama	Standart Sapma
	0-5 Yıl ve Daha Az	35	2,66	0,54
	6-10 Yıl Arası	36	2,66	,54
	11-15 Yıl Arası	15	2,55	0,45
	16 Yıl ve Daha Fazla	19	2,61	0,62
	Toplam	105	2,64	0,53

Büyükaslan (1996) araştırmasında öğretmenlerin ders denetimin ilişkin algıları ile kıdem durumları arasında anlamlı bir farklılıkla karşılaşmamıştır. Bu durum araştırma bulgularımızı desteklemiştir.

Tablo 10. Ankete Katılanların Mezun Oldukları Bölüme Göre İlköğretim Müfettişlerinin Kurum ve Eğitim Öğretim Çalışmalarını Teftişlerine Yaklaşımları

Kurum ve Eğitim Öğretim Ortamının Teftişi	Mezun Olunan Bölüm	N	Ortalama	Standart Sapma
	Sosyal Bilgiler	42	2,73	0,52
	Tarih	41	2,52	0,56
	Coğrafya	22	2,68	0,49

Yapılan F testi sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin kurum ve eğitim öğretim ortamına yaklaşımlarında mezun oldukları bölüm anlamlı bir farklılığa neden olmamaktadır.

Öğretmenlerin cinsiyetleri, kıdem durumları, görev yapmakta buldukları yerleşim birimi ve mezun oldukları yerleşim birimi farklı olsa da aynı sosyal şartlarda çalışmakta ve birbirlerini etkilemektedirler. Ayrıca öğretmenler farklı okul yada merkezde olmalarına rağmen aynı müfettişler tarafından, aynı kriterlerle teftiş edilmektedir. Bu durum öğretmenlerin kişisel farklılıklara rağmen ortak görüş benimsemelerine neden olmuştur.

D) DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGU VE YORUMLAR

Türkiye’de ilköğretim denetçilerinin rehberlik etkinlikleri ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda (Büyüksık, 1989; Sarı 1987; Karaman, 1982; Atay, 1991; Ecevit, 1996; Cemaloğlu, 1996) ilköğretim denetçilerinin rehberlik rolleri, hep meslekle ilgili bilgileri öğretmene aktarma olarak ele alınmış ve ilköğretim denetçilerinin rehberlik rollerini büyük oranda yerine getirmedikleri bulgusuna ulaşıp, buradan ilköğretim denetçilerinin rehberlik rollerini oynayamadıkları sonucuna varmışlardır.

Oysa, ilköğretim denetçisinin rehberlik rolünden kastedilen, öğretmenin kendi işini yapabilecek düzeye gelmesinde desteklenmesidir (Özoğlu 1986: 27).

Bunun yanında, çalışmalarda ilköğretim denetçilerinin rehberlik rolleri; rehberlik ve meslek yardım, mesleki rehberlik; rehberlik ve yardım; mesleksel rehberlik; rehberlik ve işbaşında yetiştirme olarak farklı farklı olarak başka kavramın yanında tanımlanmış, hangi kavramla kullanılırsa kullanılsın genellikle meslekle ilgili bilgileri öğretmene aktarma olarak ele alınmıştır. Rehberlik kavramının başka başka kavramlarla birlikte kullanılmasının nedeni, yasal metinlerde onun tek başına değil de işbaşında yetiştirme veya teftiş kavramlarıyla birlikte kullanılması olabilir.

Mesleki yardım ise “bir mesleğin varolan olanaklar içerisinde geliştirilebilmesi için deneyimli ve özel donanımlı bireyler tarafından alanda çalışan bireylere kendi istekleri doğrultusunda yardımda bulunulması” olarak tanımlanabilir (Ağaoğlu, 1996).

İlköğretim denetçisi öğretmenlerin sadece mesleki gelişimleri ile değil, duygu ve insan ilişkileri yönünden gelişmeleri ile de ilgilidir (Özoğlu, 1987: 80). Bu nedenle ilköğretim denetçisi, mesleki yardım etkinliklerinde bir konunun öğretimi kadar öğretmenin kişilik gelişimini göz önünde bulundurmalıdır. Bunun için, öğretmenler arasındaki bireysel ayrılıklara karşı duyarlı olmalı ve mesleki yardımda bireysel ayrılıkları pekiştirici etkinliklere ağırlık vermelidir. Öğretmenin genel ve özel yeteneklerini, ilgi ve tutumlarını, eğitim özgeçmişlerini, değer ve alışkanlıklarını yakından tanımaya çalışmalıdır (Kuzgun, 1988: 172).

Araştırmada yapılan alpha testiyle rehberlik ve mesleki yardımla ilgili soruların güvenilirliği 75 olarak bulunmuştur. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenleri ilköğretim müfettişlerinin rehberlik ve mesleki yardım düzeylerini az ($X=2.03$) olarak değerlendirmektedirler. Araştırmaya katılan öğretmenlere göre müfettiş en temel görevi olan rehberlik faaliyetlerini yeterince gerçekleştirememektedir. Daha önce yapılan araştırmalar da bulunan bu sonucu destekler niteliktedir.

Ünal (1999) ilköğretim okulu öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin rehberlik rollerini oynarken; koşulsuz saygı, açıklık-dürüstlük ve empatik anlayış ilkelerine biraz uydukları sonucuna varmıştır.

Büyükaslan (1996) yaptığı araştırmada öğretmenlerin büyük kısmının ilköğretim müfettişlerinin göstermeleri gereken davranışları göstermediklerini düşünmektedirler sonucuna ulaşmıştır. Aynı araştırmada Büyükaslan ilköğretim müfettişlerinin öğretmenlerle iletişiminin yetersiz olduğu sonucuna varmıştır.

Gökçe (1994) yaptığı araştırmada öğretmenlerin büyük kısmının ilköğretim müfettişlerinin öğretmenin karşılaştığı problemleri çözmede hiç yardımcı olmadıkları sonucuna varmıştır. Aynı araştırmada öğretmenlerin ilköğretim müfettişlerinin kendilerini mesleki açıdan yetiştirmelerine katkıda bulunmadıklarını düşünmüşlerdir.

Öz (2003) 166 “sekiz yıllık ilköğretimde modern teftiş anlayışına uygun bir düzenleme yapılmalıdır. İlköğretim müfettişlerinin görevlerinin rehberlik ve işbaşında yetiştirme olduğu ilkesi kabul edilmelidir. Soruşturma işleri tamamen müfettişlerden

7	6	5.71	23	21.90	58	55.23	18	17.14	105	100	2.17
8	7	6.6	23	21.90	47	44.76	28	26.6	105	100	2.09
9	7	6.6	23	21.90	49	46.6	26	24.76	105	100	2.11
10	3	2.85	14	93.3	45	42.85	43	40.95	105	100	1.79
11	2	1.90	15	14.28	47	44.76	41	39.04	105	100	1.8
17	2	1.90	18	17.14	58	55.23	27	25.71	105	100	1.96
18	6	5.71	20	19.04	43	40.95	36	34.28	105	100	1.97
20	23	21.90	26	24.76	37	35.23	19	18.09	105	100	2.51
24	6	5.71	17	16.19	47	44.76	35	33.3	105	100	1.95
Toplam	62	6.56	179	18.94	431	45.60	273	28.8	945	100	2.03

Rehberlik ve mesleki yardımla ilgili olarak maddeler ayrıca incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin oldukça gerçekleştiğini düşündükleri tek görüş; İstenildiğinde kendisinden beklenen mesleki yardımı severek yapıyordur. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin %21'i kendilerine istenildiğinde mesleki yardımın çok yapıldığını düşünürken, % 24'ü oldukça değerlendirmesini yapmışlardır.

Bu görüş dışında bütün görüşlere öğretmenler “hiç” yada “az” değerlendirmesini yapmışlardır. Aritmetik ortalamalar dikkate alındığında sosyal bilgiler öğretmenlerinin en olumsuz yaklaşım içinde oldukları konu 1.8 ortalamasıyla “Başarılı bir eğitim öğretim ortamı için gerekli okul ve sınıf içi ortamın hazırlanmasında öğretmene yardımcı olunmasıdır. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sadece %1.9'sı bu davranışın çok gerçekleştiğini düşünürlerken, %39'u bu davranışın hiç gerçekleşmediğini düşünmektedirler.

E) BEŞİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin rehberlik faaliyetlerine ilişkin görüşlerini değerlendirmelerinde cinsiyetlerine göre bir

farklılık bulunup bulunmadığını anlamak için yapılan t testine göre anlamlı bir farklılık bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 12. Ankete Katılanların Cinsiyetlerine Göre İlköğretim Müfettişlerinin Rehberlik ve Mesleki Yardımlarına Yaklaşımları

Rehberlik ve Mesleki Yardım	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma
	Bayan	45	2,11	0,46
	Erkek	60	1,98	0,50

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin rehberlik ve mesleki yardım ile ilgili davranışlarını değerlendirmelerinde görev yapmakta oldukları yerleşim biriminin bir farklılığa neden olup olmadığını anlamak için yapılan “F” testine göre anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 13. Ankete Katılanların Görev Yapmakta Buldukları Yerleşim Birimine Göre İlköğretim Müfettişlerinin Rehberlik ve Mesleki Yardımlarına Yaklaşımları

Rehberlik ve Mesleki Yardım	Görev Yapılan Yerleşim Birimi	N	Ortalama	Standart Sapma
	İl Merkezi	31	2,07	0,50
	İlçe Merkezi	52	1,97	0,47
	Köy, Kasaba	22	2,12	0,49
	Toplam	105	2,03	0,49

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kıdemlerinin de ilköğretim müfettişlerinin rehberlik faaliyetlerini değerlendirmelerinde bir farklılığa neden olmadığı görülmüştür.

Tablo 14. Ankete Katılanların Kıdemlerine Göre İlköğretim Müfettişlerinin Rehberlik ve Mesleki Yardımlarına Yaklaşımları

	Kıdem Durumu	N	Ortalama	Standart Sapma

12	2	1.90	15	14.28	45	42.85	43	40.95	105	100	1.78
13	2	1.90	26	24.76	57	54.28	20	19.04	105	100	2.1
14	4	3.80	16	15.23	55	52.38	30	28.57	105	100	1.95
15	3	2.85	21	20	48	45.71	33	31.42	105	100	1.95
19	4	3.80	19	18.09	45	42.85	37	35.23	105	100	1.91
21	33	31.42	36	34.28	25	23.80	11	10.47	105	100	2.87
22	6	5.71	17	16.19	52	49.52	30	28.57	105	100	2.00
23	14	13.3	25	23.80	40	38.09	26	24.76	105	100	2.26
25	3	2.85	18	17.14	56	53.3	28	26.6	105	100	1.97
Top.	71	7.51	193	20.42	423	45.26	258	27.30	945	100	2.08

Teftiş sürecinde müfettişin öğretmene yaklaşımları ile ilgili maddelerin güvenilirliği alpha değeri ile 63 olarak tespit edilmiştir.

Öğretmenler aritmetik ortalamaya göre (2.08) müfettişlerin teftiş sürecindeki olumlu davranışları az olarak gerçekleştirdiklerini düşünmüşlerdir.

Rehberlik sürecinde müfettişin davranış boyutu müfettiş rollerinden biridir. Teftiş ilkelerinde de müfettişin teftiş sırasında öğretmenin görüşlerine değer vermesi, öğretmeni teftiş sürecine ortak etmesi, eleştirilerini olumlu bir şekilde belirtmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin müfettişlerin davranışlarına olumsuz bir yaklaşım içinde buldukları tespit edilmiştir. Aritmetik ortalamaya göre öğretmenler (2.08) olumlu davranışları “az” olarak değerlendirmişlerdir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu (%45) gereken davranışların az gerçekleştiğini düşünmüşlerdir.

Öğretmenlerin en olumsuz yaklaşım içinde oldukları “ öğretmenin eğitim öğretim hakkındaki düşüncelerine saygı gösteriyor” düşüncesidir. Öğretmenlerin

%40.95'i bu davranışın hiç gerçekleşmediğini düşünürken, %42.85'i bu davranışın az gerçekleştiğini düşünmektedirler.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin oldukça gerçekleştiğini düşündükleri tek davranış ise; “Yönetmenliklerde belirtilen hükümlere uymayanları cezalandırma yoluna gidiyor” düşüncesidir. Öğretmenlerin %31.42'si bu davranışın çok gerçekleştiğini düşünürken, %34.28'i oldukça gerçekleştiği görüşündedirler.

Büyükaslan yaptığı araştırmada öğretmenlerin ilköğretim müfettişlerinin ders denetimi sırasında göstermeleri gereken davranışları az gösterdiklerini düşündükleri sonucuna varmıştır.

Ayrıca Chunn (1986) yaptığı araştırmada, müfettişlerin iletişimi sağlama, öğretimle ilgili sorunları belirleme ve bu konuda öğretmene yardımcı olma ile ilgili öğretmenlerin görüşleri olumsuz olduğu sonucuna varmıştır. Chunn aynı araştırmada müfettişlerin öğretmenle iletişimlerinin yetersiz olduğunu tespit etmiştir. Bu araştırma sonuçları da bulgularımızı destekler niteliktedir.

İstenilen etkili bir iletişim, ders denetimi öncesi müfettişlerin öğretmenlerle görüşmesi ile sağlanabilir. Müfettişlerin, ders denetimi öncesi öğretmenle görüşmesi öğretmene kendisini tanıtmaya fırsatı vermesi, beklenen bir denetimsel davranıştır. Denetmen bu davranışla, öğretmenin denetime ilişkin algılarını alır, olumlu ilişkiler geliştirir (Aydın, 1993: 32).

Gökçe (1994) yaptığı araştırmada öğretmenlere göre “öğretmenlerin düşüncelerini özgürce ifade etmelerine olanak tanıma”, “öğretmenin denetim sürecine katılmalarını sağlama”, “denetim sonuçlarından öğretmeni açık olarak bilgilendirme”, “öğretmenler arasındaki bireysel farkları dikkate alma” ilkelerine hiç uyulmadığını düşünmektedirler.

Has (1995) yaptığı araştırmada branş öğretmenlerinin araç gereç konusunda öğretmen suçlu bulunmamalıdır, müfettişler eksiklikleri tamamlamalıdır, çalışmanın sonucu öğretmenlere gösterilmelidir beklentilerinin yoğun olduğunu saptamıştır. Bu durumda araştırma bulgularımızı destekler niteliktedir

Gökçe (1994) araştırmasında müfettişlerin öğretmenle iyi ilişkiler kurmayı “tam” olarak gerçekleştirdiklerini düşünürken öğretmenler kendileriyle iyi ilişkilerin hiç kurulmadığını belirttikleri sonucuna ulaşmıştır.

G) YEDİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin teftiş sürecindeki davranışlarını değerlendirmelerinde cinsiyet faktörünün etkili olup olmadığını anlamak için yapılan t testi sonucuna göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Tablo 17. Ankete Katılanların Cinsiyetlerine Göre İlköğretim Müfettişlerinin teftiş sürecindeki davranışlarına Yaklaşımları

Müfettişlerin Öğretmene Yaklaşımı	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma
	Bayan	45	2,15	0,43
	Erkek	60	2,03	0,41

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görev yapmakta buldukları yerleşim biriminin ilköğretim müfettişlerinin teftiş sürecindeki davranışlarını algılamalarında bir farklılığa neden olup olmadığını anlamak için yapılan “F” testi sonucunda anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 18. Ankete Katılanların Görev Yaptıkları Yerleşim Birimine Göre İlköğretim Müfettişlerinin Teftiş Sürecindeki Davranışlarına Yaklaşımları

Müfettişlerin Öğretmene Yaklaşımı	Görev Yapılan Yerleşim Birimi	N	Ortalama	Standart Sapma
	İl Merkezi	31	2,14	0,47
	İlçe Merkezi	52	2,05	0,42
	Köy, Kasaba	22	2,07	0,33
	Toplam	105	2,08	0,42

Yapılan “F” testiyle Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin kıdem durumlarının ilköğretim müfettişlerinin teftiş sürecindeki davranışlarını değerlendirmelerinde anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır.

Tablo 19. Ankete Katılanların Kıdemlerine Göre İlköğretim Müfettişlerinin teftiş sürecindeki davranışlarına Yaklaşımları

Müfettişlerin Öğretmene Yaklaşımı	Kıdem Durumu	N	Ortalama	Standart Sapma
	0-5 Yıl ve Daha Az	35	2,08	0,40
	6-10 Yıl Arası	36	2,02	0,49
	11-15 Yıl Arası	15	2,24	0,34
	16 Yıl ve Daha Fazla	19	2,06	0,34
	Toplam	105	2,08	0,42

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin mezun oldukları bölüm ilköğretim müfettişlerin teftiş sürecindeki davranışlarını değerlendirmelerinde anlamlı bir farklılığa neden olmamaktadır.

H) SEKİZİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmada yapılan alpha testiyle müfettişlerin alan teftişleri ile ilgili soruların güvenilirliği 52 olarak bulunmuştur. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenleri ilköğretim müfettişlerinin teftiş sürecinde alan teftişlerini az ($X=2.12$) olarak değerlendirmektedirler.

Tablo 20. Ankete Katılan Öğretmenlerin İlköğretim Müfettişlerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Alan Teftişlerini Değerlendirmeleri

No	Çok		Oldukça		Az		Hiç		Toplam		X
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
26	1	0.95	20	19.04	42	40	42	40	105	100	1.81
27	8	7.61	32	30.47	35	33.3	30	28.57	105	100	1.84

28	1	0.95	23	21.90	53	50.47	28	26.6	105	100	1.98
29	11	10.47	43	40.95	41	39.04	10	9.52	105	100	2.53
30	10	9.52	25	23.80	37	35.23	33	31.42	105	100	2.12
Top.	31	5.90	143	27.23	208	39.61	143	27.23	525	100	2.12

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin müfettişlerin alan teftişlerine yönelik yaklaşımları da olumsuz olmuştur. Aritmetik ortalamaya göre (2.12) sosyal bilgiler öğretmenleri ilköğretim müfettişlerinin alan teftişlerini “az” olarak değerlendirmişlerdir. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sadece %5.90’ı ilköğretim müfettişlerini alan teftişi ile ilgili çok yeterli bulurken, öğretmenlerin %27.23’ü ilköğretim müfettişlerinin alan teftişlerini “hiç” gerçekleştiremediklerini %39.61’i az gerçekleştirdiklerini düşünmüşlerdir.

Sosyal bilgiler dersine yönelik alan teftişi ile ilgili öğretmenler, en olumsuz yaklaşımlarını “sosyal bilgiler dersini bu alanda uzman müfettişler değerlendiriyor” düşüncesine karşı göstermişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %40’ı bu durumun hiç gerçekleşmediğini düşünürken, %40’ı da az gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenlerden sadece biri kendilerini bu alanda çok uzman kişilerin denetlediği görüşüne çok değerlendirmesi yapmıştır.

Alan teftişi ile ilgili olarak “oldukça” değerlendirmesi yapılan tek düşünce ise “Müfredatın ve gerçekleşmesi gereken hedefleri göz önünde bulundurulduğudur.” (aritmetik ortalama: 2.53)

J) DOKUZUNCU ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin cinsiyetlerinin müfettişlerin alan teftişlerine yaklaşımlarını anlamak için yapılan t testi sonucuna göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Tablo 21. Ankete Katılanların Cinsiyetlerine Göre İlköğretim Müfettişlerinin Alan Teftiş Yaklaşımları

	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma
Sosyal Bilgiler	Bayan	45	2,18	0,49

Dersi Alan Teftişi	Erkek	60	2,07	0,50
--------------------	-------	----	------	------

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görev yapmakta buldukları yerleşim birimi ile müfettişlerin alan teftişlerine yaklaşımları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Tablo 22. Ankete Katılanların Görev Yaptıkları Yerleşim Birimine Göre İlköğretim Müfettişlerinin Alan Teftiş Yaklaşımları

Sosyal Bilgiler Dersi Alan Teftişi	Görev Yapılan Yerleşim Birimi	N	Ortalama	Standart Sapma
	İl Merkezi	31	2,08	0,57
	İlçe Merkezi	52	2,16	0,44
	Köy, Kasaba	22	2,08	0,54
	Toplam	105	2,12	0,50

Yapılan “F” testi sonuçlarına göre ilköğretim müfettişlerinin alan teftişleri ile sosyal bilgiler öğretmenlerinin kıdem durumları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 23. Ankete Katılanların Kıdemlerine Göre İlköğretim Müfettişlerinin Alan Teftiş Yaklaşımları

Sosyal Bilgiler Dersi Alan Teftişi	Kıdem Durumu	N	Ortalama	Standart Sapma
	0-5 Yıl ve Daha Az	35	2,14	0,50
	6-10 Yıl Arası	36	2,15	0,55
	11-15 Yıl Arası	15	2,15	0,41
	16 Yıl ve Daha Fazla	19	2,00	0,47
	Toplam	105	2,12	0,50

Yapılan “F” testi sonuçlarına göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin mezun oldukları bölüm ile ilköğretim müfettişlerinin alan teftişleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 24. Ankete Katılanların Mezun Oldukları Bölüme Göre İlköğretim Müfettişlerinin Alan Teftişine Yaklaşımları

	Mezun Olunan Bölüm	N	Ortalama	Standart Sapma
Sosyal Bilgiler Dersi Alan Alan Teftişi	Sosyal Bilgiler	42	2,17	0,50
	Tarih	41	2,12	0,54
	Coğrafya	22	2,03	0,41
	Toplam	105	2,12	0,49

K) ONUNCU ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

Yapılan değerlendirme sonucunda örneklem olarak alınan öğretmenlerin %29’u en önemli beklentilerinin “ teftiş edilende mutlaka bir kusur bulma çabasına girmemelidir” olduğunu görüyoruz. Anket çalışmaları sırasında öğretmenlerin bu konuyla ilgili ciddi sorunları olduğu görülmüştür. Anket sonucunda da yansıdığı gibi öğretmenler teftiş sırasında kendilerinde sürekli kusur arandığını düşünmektedirler. Bu öğretmeni mesleki açıdan yıpratmaktadır.yine bu konuyu ankete katılan öğretmenlerin %16’sı ikinci derecede önemli görmüştür. Kısacası öğretmenlerin %45’i bu konuyu beklentilerine eklemiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinden beklentilerinden biri de kendi alanlarında uzman kişiler tarafından denetlenmek istemeleridir. Öğretmen görüşleri değerlendirirken de bu konuyla ilgili öğretmenlerin sorun yaşadıkları görmüştük. Ankete katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin %22’si birincil derecede önemli olarak bu konuyu belirtmiştir.sosyal bilgiler öğretmenlerin kendi alanlarında uzman kişiler tarafından denetlenmek istemelerini %25’i ikincil dereceden önemli olarak göstermişlerdir.

İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin dikkat çeken beklentilerinden biride “öğretmenin eğitim öğretim hakkındaki düşüncelerine saygı duymalı ve

eleştirilerini hoşgörü ile karşılamalıdır” maddesidir. Her zaman tam tersi bir durumla karşılaşan öğretmenler ilköğretim müfettişiyle eğitim ve öğretim üzerine konuşmak gerektiğinde şikayet ve eleştirilerini ifade etmek istemeleridir. Bu ankete katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin %21’i bu beklentiyi birinci dereceden seçmiştir. Aynı beklentiyi ikinci dereceden seçen öğretmenlerin oranı ise %16 dır. Bu ankete katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin %30’u ilköğretim müfettişlerinden kendi düşüncelerine saygı duymasını ve eleştirilerini hoşgörü ile karşılamasını beklemektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinden beklentilerinden biride “müfettiş ile teftiş edilen arasında mesleki yönden olumlu samimi hava yaratmasıdır.” Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin %23’ü bu beklentiyi birinci dereceden tercih ederken %13’ü ikinci dereceden bu beklentiyi belirtmiştir.

Öğretmenler için arz ettiği önem bakımından buna yakın bir oran öğretmenlerin şu beklentisinde karşımıza çıkmaktadır: “teftiş sonucunda kişi ve olayları dikkatle ve objektif değerlendirmelidir.” Öğretmenler özellikle objektif yaklaşımdan yana görüş belirtmişlerdir. Ankete katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 20’si bu beklentiyi birinci sırada göstermiştir. ilköğretim müfettişlerinin kişi ve olayları objektif değerlendirmesi araştırmaya katılan öğretmenlerin %14’ü tarafından beklenti sırasında ikinci sırada yer almıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ilköğretim müfettişlerinin teftişlerinden beklentileri içinde en az yer alan müfredatın ve gerçekleşmesi gereken hedefleri göz önünde bulundurmalarıdır. Ankete katılan öğretmenlerin hiç biri bu beklentiyi birinci derecede önemli olarak seçmemiştir. ankete katılan öğretmenlerin sadece %6’sı bu maddeyi ikinci dereceden önemli bulmuşlardır.

Aşağıda ankete katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin önem sırasına göre beklentileri verilmiştir.

1. Mutlaka bir kusur bulma yoluna gitmemelidir (31 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 16 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).

2. Sosyal bilgiler öğretmenlerini bu alanda uzman müfettişler denetlemelidir (24 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 21 öğretmen de bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
3. Eğitim öğretim çalışmalarını çok yönlü incelemelidir (26 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 7 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
4. Öğretmenin eğitim öğretim hakkındaki düşüncelerine saygı göstermelidir (23 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 18 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
5. Kendisi ve teftiş edilen arasında mesleki yönden olumlu hava yaratmalıdır (22 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 14 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
6. Kişi ve olayları dikkatli ve objektif değerlendirmeli, gerçekçi ve yansız olmalıdır (21 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 14 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
7. Sınıf ziyaretleri sırasında, öğretmenin o sınıftaki öğrencilerle ne kadar süredir birlikte olduğunu dikkate almalıdır (19 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 16 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
8. Görevlilerin yeterlik ve verimliliklerini incelemelidir (19 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 5 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
9. Okulun ihtiyaçlarını tespit edip, ilgili makama bildirmelidir (15 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 13 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
10. Değerlendirmelerinde hangi ölçütleri kullanacağını açıklamalıdır. (11 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 12 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
11. Kurumun bütün olarak amaçlara ulaşma durumunu incelemelidir açıklamalıdır. (9 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 8 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).

12. Okulun bütün bölümleri çok yönlü incelemelidir. (9 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 3 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
13. İş görenlere mesleki yardımda bulunmalıdır (9 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 3 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
14. Dersin işlenişini usulüne uygun tartışmalı, açıklamalar yapmalı, önerilerde bulunmalıdır (8 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 13 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
15. Yöntem ve tekniklerin uygunluğunu, verimli kullanılıp kullanılmadığını incelemelidir (8 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 7 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
16. Teftişte, özel yetenekleri gözlemlemeli, geliştirilmesinde gerekli çabaları göstermelidir (8 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 8 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
17. Üstün başarılı çalışmaları ödüllendirmelidir (7 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 17 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
18. Öğrenci başarısının bilimsel yöntemlerle ölçülmesi ve değerlendirilmesine yardımcı olmalıdır (7 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 14 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
19. Eğitim-öğretim etkinliklerinde öğretmenden neler beklediğini açıklamalıdır (6 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 15 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
20. Öğretmen istediğinde, kendisinden beklenen yardımı severek yapmalıdır (5 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 16 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
21. Derste kullanılan araçları değerlendirirken okulun maddi imkanlarını göz önünde bulundurmalıdır (5 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 15 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
22. Sosyal bilgiler dersiyle ilgili değişiklik ve yeniliklerden öğretmeni haberdar etmelidir (4 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 11 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).

23. Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersini de değerlendirmeye almalıdır (4 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 9 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
24. İş görenler arasında uzlaştırıcı ve bütünleştirici rol oynamalıdır(4 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 5 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
25. Başarılı bir eğitim öğretim ortamı için gerekli okul ve sınıf içi ortamın hazırlanmasında öğretmene yardımcı olmalıdır (3 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 8 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
26. Mevzuatın kuruma ulaşma ve uygulanma durumunu incelemelidir (3 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 3 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).
27. Yönetmenliklerde belirtilen hükümlere uymayanları cezalandırma yoluna gitmelidir. (2 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 5 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir)
28. Müfredatı ve gerçekleşmesi gereken hedefleri göz önünde bulundurmalıdır. (ankete katılan öğretmenlerden hiçbiri bu beklentiyi birinci sırada belirtmemiştir. Sadece 7 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulmuştur).
29. Gereklikçe mesleki toplantılar düzenleyerek iş başında yetiştirme yoluna gitmelidir (Ankete katılan öğretmenlerden hiçbiri bu beklentiyi birinci sırada belirtmezken, sadece bir öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada belirtmiştir).
30. Stajyer öğretmenlerin uyum ve işbaşında yetişmelerinde yardımcı olmalıdır (4 öğretmen bu beklentiyi birinci sırada belirtirken, 8 öğretmen bu beklentiyi ikinci sırada önemli bulduklarını ifade etmişlerdir).

BÖLÜM 3

SONUÇ VE ÖNERİLER

Afyon ilini örnek alarak yapılan araştırmada 105 sosyal bilgiler öğretmenini örneklem olarak alınmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük kısmı ilköğretim müfettişlerinin teftişlerini yararlı bulmamaktadır. Konuyla ilgili yazılan bütün kaynaklar her sistemde teftişin gerekli olduğu konusunda birleştikleri halde, öğretmenlerin teftişe bu kadar olumsuz yaklaşımları aslında teftişin kendisine değil mevcut teftiş sistemine karşıdır. Daha önce yapılan araştırmalarda hem öğretmenlerin hem de müfettişlerin mevcut teftiş sisteminden memnun olmadıklarını belirtmiştir.

Bu durum ülkemizdeki teftiş sisteminde bazı değişiklikler yapılması gerektiğini ortaya koymuştur. Teftiş sisteminde yapılan değişiklikler öğretmenlerin istekleri göz önüne alınarak yapılmalıdır.

Araştırma sırasında sosyal bilgiler öğretmenleri kurum ve eğitim öğretim ortamının teftişi ile ilgili olumsuz bir yaklaşım içinde bulunmamışlardır. Bu durum öğretmenlerin kurum teftişi ile ilgili bir sorunlarının bulunmadığı anlamına geldiği gibi, bu konu üzerinde fazla durmadıklarını ifade edebilir. Öyle ki öğretmenlerin beklentileri arasında kurum ve eğitim öğretim ortamının teftişi ile ilgili konular ilk sıralarda yer almamaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenler rehberlik ve mesleki yardım ile ilgili olumsuz bir yaklaşım içinde bulunmaktadırlar. Rehberlik müfettişin önemli rollerinden biri olmasına hatta kanun ve yönetmeliklerle desteklenmesine rağmen bu konu ile ilgili hala sorun bulunması düşündürücüdür. Öğretmenler rehberlikle ilgili yoğun bir beklenti içinde olduklarını da belirtmişlerdir. Bu durum teftiş sisteminde öğretmene yardım ve desteği hedef alan bir teftiş sisteminin benimsenmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Müfettişlerin sayı olarak yetersiz olması, teftiş süresinin kısa olması beraberinde rehberlikle ilgili vakit problemini doğurmuştur. Öyle ki rehberlik uzun süreli bir güven ortamına ihtiyaç duyar. Ülkemizde teftiş sisteminde öğretmenle uzun süreli ilişkiler kurulabilecek ama yanı zamanda yargılamaktan öteye gidilebilecek düzenlemeler yapılması gereklidir.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin rahatsız oldukları durumlardan biride teftiş sürecinde müfettişlerin öğretmene davranışlarıdır. Her ne kadar teftiş edilenle teftiş eden arasındaki sorunlar bütün kurumlarda var olmasına karşın, amaç kurumu en iyi düzeye getirmektir. Aynı durum eğitimde ki teftiş içinde geçerlidir. Öğretmenin ve müfettişin amacı eğitimin en iyi ve kalıcı bir şekilde

gerçekleşmesini sağlamaktır. Aynı amaca hizmet eden bireyler olarak öğretmen ve müfettiş arasında olumlu ilişkiler kurulması gerekmektedir. Bu ilişki ne kadar sağlam olursa ortak amaca o derece ulaşılır. Müfettişin teftiş sırasında öğretmenin öğrencileri kendisinden daha iyi tanıdığını bilmesi gerekir. Ayrıca öğretmenin eğitim verdiği sırada çevrenin fiziki ve sosyal şartlarından etkilendiğini göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Teftiş sırasında müfettiş öğretmenin eksiklerini düzeltirken yargılayıcı bir tutum içinde olmamalıdır. Öğretmenin eğitimle ilgili görüşlerine değer vermelidir. Öğretmeninde bir kusur arama çabası içinde olmamalıdır. Öğretmenin başarılarını ödüllendirebilmelidir.

Araştırma konusu sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik olduğu için sosyal bilgiler dersine yönelik alan teftişleri ile ilgili düşüncelerde alınmıştır. Sosyal bilgiler dersini bu konuda uzman kişilerin değerlendirmesi gerekmektedir. Bu durum öğretmenler tarafından da en önemli beklentiler arasında verilmiştir. Öğretmeni teftiş eden müfettiş daha önce sosyal bilgiler öğretmenliği yapmış olmalıdır. Böylece dersin kendine has sorunlarını ve özelliklerini bilebilmelidir.

Son yıllarda önemli bir konu olarak karşımıza çıkan kişisel haklar da sosyal bilgiler öğretmenlerinin yürüttüğü “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi” dersinin içinde yer almaktadır. Teftiş sırasında bu dersinde değerlendirmeye alınması gerekmektedir.

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin müfettişleri değerlendirmelerinde cinsiyet, kıdem, görev yapılan yerleşim birimi, mezun olunan bölüme göre bir anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Öğretmenler farklı kişisel özelliklere sahip olsalar da karşı karşıya kaldıkları teftişin özellikleri aynı olduğu için her konuda görüş birliği içindedirler.

Bundan sonra teftiş ile ilgili yapılan çalışmalarda teftiş sisteminin eksikliklerini ortaya koymak yerine yapılabilecek düzenlemeler ele alınmalıdır. Özellikle her branş için farklı bir müfettiş yetiştirilmesi için teklifler sunulmalıdır. Aynı zamanda yapılabilecek kanuni düzenlemelerle müfettişlerin rehberlik faaliyetlerine ağırlık vermeleri sağlanmalıdır.

